

החינוך

על

טהרת הקודש

בנין אבנא

גודל ענין לימוד לימודי קודש בבתי חינוך
במשך כל שעות היום והזהירות מלימוד חכמות חיצוניות

מלוקט מתורתו של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

קראון הייטס - כאן צוה ה' את הברכה

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

החינוך על טהרת הקודש - אבןאזולא

2

מפתח ענינים

5	פתח דבר
9	מן המקורות
		התעוררות החסידים בענין החינוך על טהרת הקודש בעקבות דברי
11	כ"ק אד"ש בשמח"ת שנת תשט"ו
19	הוראות למנהלי מוסדות
26	הוראות להורי תלמידים
28	מענה לשאלות ודברי הסבר נוספים בנושא
46	שיחות ע"ד ההשתדלות הנדרשת בענין ועוד
50	הוספה א - הזהירות מלימוד בקולג'
55	הוספה ב - גדר לימודי חול
66	הוספה ג - חומר האיסור בטלוויזיה
71	הוספה ד - חינוך ללא חיות בלתי-טהורות
76	הוספה ה - צניעות האשה
		הוראות בחינוך בנות על טהרת הקודש ראה גם עמודים - 16, 17, 36, 37, 47

מהדורה שלישית, אייר תשס"ט - עם הוספות

החינוך על טהרת הקודש - אבןאזן

4

בס"ד

פתח דבר

ידוע שבשנת תשט"ו, יצא הרבי בקריאה, שילדים (ובמיוחד בגיל הרך) יקבלו חינוך על טהרת הקודש. הרבי הסביר, שבענין האיסור ללמוד חכמת האומות, אין חילוק בין בנים לבנות, ושלכן גם במוסדות חינוך לבנות יש ליישם את שיטת החינוך על טהרת הקודש.

יתירה מזה, כתב הרבי כמה פעמים, שבאם אין מנוס מלימודי חול (מצד דרישות הממשלה וכדומה), הרי שיש להשתדל להמעיט ככל האפשרי בשעות הלימוד וכן במרץ ובחיות המוקדשים ללימודים אלו.

יש להוסיף ולציין, שמהעיון בדברי הרבי בנושא זה עולה ברור, שהאחריות לכך שהילדים יקבלו חינוך על טהרת הקודש במידה המקסימלית, מוטלת על ההורים! על ההורים לעשות ככל שביכולתם שילדיהם ובפרט בגיל הרך יקבלו חינוך של טהרה וקדושה בלבד. לכן צריכים ההורים לחפש מוסד חינוך הכי טוב בסביבה - מוסד המנוהל על טהרת הקודש במידה הכי גבוהה.

כתוצאה מקריאתו של הרבי, נפתח לאחר זמן קצר, מוסד חינוך על טהרת הקודש "אהלי תורה". היתה זו הישיבה הראשונה לבנים בארה"ב, שלמדו בה אך ורק לימודי קודש.

6 החינוך על טהרת הקודש - אמונת אמונת

6

כעבור מספר שנים, בשנת תשכ"ה, נפתח לראשונה מוסד חינוך על טהרת הקודש לבנות בעיר דיטרויט.

דברי הרבי בשיחותיו הקדושות ובמכתבים שכתב בקשר לזה, היו מהגורמים העיקריים לכך שכעבור שנים - בחודש אלול תשנ"ט - הקימו אף בשכונתנו קראון הייטס "כאן צוה ה' את הברכה", מוסד חינוך על טהרת הקודש לבנות בשם "בית חי' מושקא".

מגמת בית חי' מושקא היא, לחנך בנות באופן כזה, שבבוא הזמן, יוכלו לצאת לעולם עם מבט חסידי ומערכת יציבה של ערכים. שבנותינו יוכלו להקים בית נאמן בישראל - שיהיו נשים נאמנות ואמהות חסידיות ומוכשרות דיין להפעיל את משפחתן וסביבתן. להשפיע ולהפיץ אידישקייט וחסידישקייט ברוח של משיח וגאולה.

בית חי' מושקא שם דגש על: צניעות; שליטה בשפת אידיש; יראת שמים; מידות טובות; חיות בעניני גאולה ומשיח; רמת לימודים גבוהה ורוח של התקשרות איתנה לרבי מלך המשיח שליט"א. מטרת המוסד היא להחדיר רצון להצטיין ולהיות גאה בדמות של "בת חב"ד" - "משיח'דיקע מיידל" לנחת רוח לרבי מה"מ.

הינכם מוזמנים לבקר בשטח המוסד, לראות כיצד הוראות הרבי מתבצעים הלכה למעשה מדי יום ביומו.

בחוברת שלפניכם לקט (חלקי) בנושא החינוך על טהרת הקודש, מלוקט מתורתו של הרבי.

החינוך על טהרת הקודש - *אמנון ואמנון*

החומר מחולק לקטעים ובתוספת כותרת בראש כל קטע (להקל על העיון). לקבל תמונה מושלמת יותר, יש לעיין במקורות שצויינו בסוף כל קטע, וכן במקומות רבים אחרים הפזורים בתורת הרבי שלא נקבצו כאן.

חוברת זו יצאה לאור בפעם הראשונה על ידי ר' אליעזר גאלד ומשפחתו בעריכתם של הרב לוי גאלדשטיין והרב שניאור זלמן הרצל. התרגום באנגלית נערך על ידי י. ב. קאופמאן, ור' בנימין קפלן.

במהדורה זו תורגם ונערך מחדש החלק האנגלי, וכן הוספנו עוד כמה מכתבים שנכתבו במקורם באנגלית.

יה"ר שנזכה לראות הרבה נחת יהודי-חסידי מכל ילדינו, ותיכף יקויים היעוד "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", "ולא ילמדו עוד איש את רעהו כי כולם ידעו אותי", "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

מזן המקורות

... ולא בדברים בטלים בלבד, אלא אפילו בחכמות (ספרי פרשת ואתחנן) העולם אסור לעסוק, שנאמר: ודברת בם, שלא תערב עמהם דברים אחרים. ואפילו מי שלמד כבר כל התורה כולה, שמא יאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמות אומות העולם, תלמוד לומר: ואת חוקותי תשמרו, ללכת בהם אין לך רשות ליפטר מתוכם. ואין צריך לומר תלמיד חכם שחייב לקיים והגית בו יומם ולילה ממש, יצא ויבדוק (מנחות צ"ט) שעה שאינה מן היום ולא מן הלילה ויעסוק בהם. ומכל מקום באקראי מותר לתלמיד חכם ללמוד בשאר חכמות שיוכל (ריטב"א נ"י פ"ו דבבא בתרא) ללמוד מתוכם דברי תורה ויראת שמים ודרך ארץ, אבל לא שאר העם. ובלבד (רע"ב וריב"ש) שלא יהיו ספרי מינים - שהם ספרי הפלוספים מאומות העולם שהיו מינים וכופרים בהשגחה ובנבואה, שאסור לקרות ולעיין בהם כלל, אפילו באקראי, ואפילו ללמוד מתוכם איזה מוסר ויראת שמים. ולכן גם כשדבריהם הובאו בספרי ישראל צריך ליוזה מהם, ועליהם אמרו חכמים (משנה ר"פ חלק) שהקורא בספרים החיצונים אין לו חלק לעולם הבא. ולא (ריב"ש ד"מ) עסקו בהם מקצת חכמי דורות שלפנינו אלא כדי להשיב עליהם

ולחזק דתינו, והשעה היתה צריכה לכך - לתשובת המינים מאומות העולם שהיו בדורותיהם מתוכחים עם ישראל, מה שאין כן בדורות אלו.

הלכות תלמוד תורה לכ"ק אדמו"ר הזקן (פרק ג, סעיף ז)

... וכן העוסק בחכמות אומות העולם בכלל דברים בטלים יחשב לעניין עון ביטול תורה, כמו שכתוב בהלכות תלמוד תורה. ועוד זאת יתרה טומאתה של חכמת האומות על טומאת דברים בטלים, שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלוקית בטומאת קליפת נוגה שבדברים בטלים, הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו בנפשו הבהמית כדלעיל, ולא בחינת חב"ד שבנפשו, מאחר שהם דברים שטות ובורות שגם השוטים ועמי הארץ יכולים לדבר כן. מה שאין כן בחכמות האומות הוא מלביש ומטמא בחינת חב"ד שבנפשו האלוקית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלים מבחינת אחוריים של חכמה דקדושה, כידוע ליודעי ח"ן...

ספר התניא לכ"ק אדמו"ר הזקן (ליקוטי אמרים פרק ח')

בשמחת תורה בשנת תשט"ו דיבר הרבי באריכות על ההכרח בלימוד על טהרת הקודש. בעקבות שיחה זו נעשו פעולות על-ידי כמה חסידים בתחום זה. כשכתבו על-כך לרבי קיבלו תשובות והוראות שונות. השיחה והמאורעות שבאו בהמשך לה בחלק שלפנינו:

בשעה שילד יהודי הולך ברחוב צריך להיות ניכר למרחוק שהולך כאן ילד יהודי

אנשטאט דעם וואס אויף יעדער זאך דארף ער קוקן אין שולחן ערוך, און פועל'ן אויך אויף דער סביבה אז דער שולחן ערוך זאל זיין זייער פוסק, אנשטאט דעם, איז ביי אים דער גאנצער פוסק די סביבה, און דער "נעקסט דאר" איז ביי אים דער פוסק אחרון, וואס על פיו שטעלט ער אין די הנהגת הבית.

אויף אידן שטייט דאך מלמד שהיו ישראל מצויינים שם - שלא שינו את שמם לשונם ולבושם, און צום סוף האט מען אין זיך ניט קיין תוקף, און מען זוכט אלע תחבולות, אבי עס זאל ניט זיין קענטיק אויפ'ן קינד אז ער איז א איד. האט ער פיאות - פארקאטשעט מען אים די פיאות (אויב מען קאן ניט אפשערן אינגאנצן), האט ער ציצית - פארבאהאלטמען די ציצית, מען זוכט אלע תחבולות אז עס זאל ניט זיין קענטיק אז ער איז א איד.

דארפן דארף זיין, אז בשעת א אידיש אינגל גייט אין גאס דארף פון מיילן ווייט זיין קאנטיק אז עס גייט א איד, ווארום ישראל איז שם המעלה, ולבסוף - שעמט מען זיך גאר דערמיט.

און בשעת דער אינגל ווערט בר מצוה און הויבט אן לייגן תפילין, וואס אויף תפילין שטייט "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך", בשעת עס גייט אין גאס א אידיש אינגל וואס לייגט תפילין, האט ער בכח אז דער גרעסערער - דער גדול שבגדולים פון די אומות - זאל פאלן פאר אים. ולבסוף נעמט מען

יעמאלט - און דעם מקום התפילין דארף מען פארשטעלן מיט האר, וואו איז דער תוקף?!

”עד גיל 9, עד גיל 12 והייתי אומר גם יותר מכך...”
- אין ללמוד לימודי חול

מען האט מורא טאמער בשעת ער וועט גיין אין גאס און פרעגן ביי אימעצן אין גאס וועט ער ריידן ענגליש מיט א אידישן אקצענט, וועט דאך זיין קענטיק אז ער איז א איד, לערנט מען מיט אים ענגליש, און שארי חכמות חיצוניות, אויף מטמא זיין, זיין קינדערישן מוח.

די ערשטע דריי יאר ווען א קינד הויבט אן לערנען, דאס איז די וואס יעמאלט איז די גאנצע יסוד ער זאל מצליח זיין אויך שפעטער, איז נעמט מען דעם קינד און מען איז אים מטמא מיט ענגליש, גרעמיקע, וכו'. הלואי וואלטן גרויסע אויך ניט געוואוסט פון דעם, היינט מכל שכן א קינד - ביז נייען יאר, ביז צוועלף יאר, און איך וואלט זאגן אויך אויף ווייטער, נאר תפסת מרובה לא תפסת.

אף אחד אינו יודע עתידות

בשעת אז דער אויבערשטער זאגט, ער דארף ניט קיין גן עדן, ער דארף ניט קיין בית המקדש, ער וויל גאר נישט, ער וויל נאר דעם "ושכנתי בתוכם", אין דעם מוח פון א אידישן קינד - דארטן וויל ער זיין, נעמט מען דעם מוח און מען איז עם מטמא מיט חכמות חיצוניות. באמת וואלט מען מיט אים געוואלט לערנען נאר זייערע חכמות, נאר עס איז דא עפעס א זיידע, אדער מען האט מורא פאר א אידן אין ניו יארק, לערנט מען מיט אים תורה כו'. וואו איז דער שטאלץ?!

דאס וואס מען טענה'ט אז דאס וואס מען לערנט מיט'ן קינד ענגליש וכו' דאס וועט זיין א תועלת פאר אים אין גשמיות - אז ער וועט זיך דערנאך קאנען גרינגען מסדר זיין - איז די טענה האט קיין שום ארט ניט, ווארום קיין יודע עתידות - וואס עס וועט זיין שפעטער - איז קיינער ניט, איז אלע הנהגות דארף מען זיך פירן על פי תורה.

יעדער זאך וואס עס איז דא אין דעם א תועלת שטייט דאס אין תורה. אויב אין לערנען חכמות חיצוניות וואלט זיין עפעס א תועלת אין גשמיות, וואלט שטיין א דין אין תורה אז מען דארף לערנען חכמות חיצוניות. בשעת אין תורה איז ניטא אזא דין, אדרבה - אין תורה שטייט בפירוש אז מען טאר ניט, און אז דאס איז מטמא דעם חב"ד שבנפש, הייסט דאס אז דאס איז קיין שום תועלת ניט אין גשמיות, ואדרבה.

אי אפשר להתחכם עם הקב"ה

מיינט מען אז מען וועט גיין איבערקליגן דעם אויבערשטן, מען וועט זיך ניט רעכענען מיט די דרכים וואס ער האט אונז געגעבן אין זיין תורה אויף מצליח זיין - נאר מען וועט זוכן אייגענע דרכים - לערנען ענגליש, און דורך דעם מצליח זיין. דארף מען געדיינקען אז דער אויבערשטער האט שוין באשאפן די וועלט פינף טויזענט זיבן הונדערט און פערצן יאר, און ער פירט איר כסדר ווי ער וויל, און אויך וועט איר פירן ווייטער ווי ער וויל - על פי תורה.

דער אויבערשטער האט שוין געגעבן אידן די תורה איבער דריי טויזענט יאר. זעט מען אז דער בטלני'שער פאלק, און גראמאטיקע וכו' האלט זיך שטארק. אלע פעלקער מיט זייערע חכמות איז פון זיי גארנישט געבליבן, און אידן, אן קיינע חכמות און בריה'שאפט, א בטלני'שער פאלק - דורך האלטן זיך אין תורה - שטייען זיי זייער שטארק.

באיזו זכות גוזלים הורים את שנות הלימודים מילדיהם!?

איז דאך די טענה פון א תועלת אין גשמיות קיין טענה ניט. ווארום א זאך וואס איז ניט על פי תורה קאן דאס קיינע נוצן ניט בריינגען, ואדרבה. איז ניט אין רוחניות און ניט אין גשמיות - נעמען די עלטערן און גזל'נען ביי זיי אפ זייער לעבן. מיט וואס פאר א רעכט גייען עלטערן און גזל'נען ביי קינדער זייערע יארן. צי דען אויף דעם האט דער אויבערשטער געגעבן קינדער, אויף אפנעמען ביי קינדער זייערע יארן אין לעבן.

צי דען אז איבער דעם וואס ער האט א יצר הרע - און קאן זיך ניט איינקערן מיט אים, לאזט ער דאס אויס צו די קאפ פון די קינדער, צו זייערע יארן.

[שיחה זו דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהתרגשות גדולה ביותר, ודיבר עוד ביטויים חריפים שאין זוכרים. ובאמצע דיבורו אמר כמה פעמים]: איך רייד דאס על יסוד פון דעם ווארט פון רבי'ן נ"ע אז שמחת תורה שאט ניט, וועט דאס זיין בחסד וברחמים]

(משיחת יום שמחת תורה תשט"ו סעיפים יא-יב)

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א בשיחה זו, סידר הרמ"פ ע"ה כץ מחלקה חדשה בישיבה בה ילמדו רק לימודי קודש כל היום. כשבישר על-כך לרבי, הביע הרבי את שביעות רצונו וכתב לו את המענה הבא:

לימודי קודש כל היום כולו

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ בעל מרץ ורב פעלים כו' וכו' מוה"ר משה פנחס שי' הכהן

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מבשר טוב וברכה, אשר סידרו את בנם זאב יחזקאל שליט"א הכהן שילמוד לימודי קודש כל היום כולו, ולקח חלק בסידור מחלקה בזה, שבמילא נעשה זה גם כן ענין דזכות הרבים, שעל זה כבר פסקו רז"ל שזכות הרבים תלוי בו, ועיין באגה"ק - סי' כ"א - של רבינו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשו"ע - פוסק בנגלה דתורה - אשר ענין העקידה אינה נחשבת כל כך לגבי הענין שאברהם אבינו עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו, עיי"ש. ומובטח הקב"ה לקיים הבטחתו בתורתנו תורת חיים, אשר הנהגה כזו הרי ככתוב באגה"ק שם מגינה ומצילה בפירותי' בעוה"ז כו'.

והרי גם בענין הנ"ל נעשה הדבר פעמים רבות, כי בכל יום ויום שילמוד בנם שי' לימוד קודש באותן השעות שהי' עלול ללימודים אחרים, הרי נעשה הדבר עוד הפעם, שבמילא גם על זה חל הלימוד דתוספת ברכה הבא לפי רוב המעשה, און השי"ת זאל העלפען, אייך ביידן, דעם טאטען מיט דער מאמען, צו ערפילן זייער הארץ פארלאנג בקרוב ולבשר טובות תכה"י.

בשולי המכתב מעוררו הרבי לפרסם את תוכנו של המכתב ולהוסיף בהסברת הענין בדברים היוצאים מן הלב:

לפרסם תוכן הני"ל

נ.ב. מובן מעצמו שברשותו להראות מכתבי זה, או למסור תוכנו, לכל אלו שכבר עשו כמוהו, ועל אחת וכמה לאלו שעדיין לא בחרו בטוב האמיתי, ובמילא לא בא אצלם הני"ל, בפועל, והרי חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, ובפרט כשיוסיף בזה דברים היוצאים מן הלב - שנכנסים אל הלב. והשי"ת יצליחו להיות שליח טוב גם בענין נעלה זה.

(אגרת זו מיום ח' מר-חשון תשט"ו נדפסה באג"ק ח"י)

בחודש טבת של אותה שנה שהה הר"י אלטיין ביחידות אצל הרבי שליט"א. בהזדמנות זו שאל את הרבי האם שייכת הוראה זו גם לבנות. לפנינו סיפור הדברים על-דבר היחידות ההיא:

הוראה זו שייכת גם לבנות

בחודש טבת בשנת תשט"ו נכנסתי ליחידות. זה היה לאחר השיחה בשמחת תורה של אותה שנה בה דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א ע"ד שלילת לימוד לימודי חול. הרבי אמר: שילדים לא ילמדו לימודי חול עד גיל ט', יו"ד או י"ג, ועוד אמר ש"לולי דמסתפינא הייתי אומר עוד יותר", ואני שמעתי שהזכיר שדבר זה שייך גם ילדות.

הרב ש"פ שי' לא הי' נוכח באותה התוועדות, ולכן הסתפק אם הדברים שייכים גם לעירו פיטסבורג. לכן שאלתי את כ"ק אד"ש: (א) אם דברים אלו שייכים לפיטסבורג? (ב) אם הם שייכים גם לנערות?

וענה לי כ"ק אד"ש:

כל הטענות הם עצת היצר. אין חילוק בין ילדים לילדות, ובין ניו יארק לפייטסבורג, וכו'. והוסיף בברכות לנחת חסידותי כו' מכל הילדים כו'.

(מפי בעל המעשה)

בטומאת המוחין אין שום חילוק בין נערים לנערות

מענה זהה קיבל גם הרי"ל ע"ה צייטלין. בהזדמנות שאל הרב צייטלין את כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם יש חילוק בין נערים ונערות בנוגע לזהירות מלימוד חכמות חיצוניות?

מענה כ"ק אד"ש אליו היה: הגם שבנוגע למצות תלמוד תורה ישנו חילוק, אבל בנוגע לטומאת המוחין - אין שום חילוק בין נערים לנערות.

(מפי השמועה)

באחת השנים נפטרו כמה ילדים צעירים בקהילת חב"ד במונטריאל. רב הקהילה, הרב הענדל, יחד עם משפיע הקהילה, הרב פרץ מוצ'קין, נסעו לרבי, ובהכנסם ליחידות ביקשו לעורר רחמים על הקהילה. הם התבטאו שהם מבקשים שלא תהיה עליהם קפידא.

עדיף לבזבז את הזמן, מאשר ללמוד לימודי חול

הרבי אמר: מכאן לא יוצאת קפידה על יהודים, אבל מכיוון שכאשר כואב לאדם היד, הוא לא הולך לחפש באברים אחרים -

כך גם במקרה שלכם, מכיוון שזה קשור לאמהות וילדים עליכם להתחזק בעניינים השייכים להם, ואז תהיה נחמה בכפליים. בהמשך היחידות דיבר איתם הרבי על זהירות מיוחדת בנוגע לפיאות נוכריות לנשים, וכן בנוגע לחינוך הילדים על טהרת הקודש.

מיד לאחר אותה יחידות, החל הרב הענדל לפעול לייסוד כיתות לימוד על טהרת הקודש. בינתיים הורה לבנו שלא להגיע יותר ללימודי החול, עד שתתארגן כיתה ללימודי הקודש.

היו כמה הורים שטענו שעדיף שהילדים ילמדו לימודי חול, מאשר יסתובבו ללא מסגרת. כאשר הרב הענדל סיפר על כך לרבי, הגיב הרבי ואמר שחכמות חיצוניות יותר גרועות מדברים בטלים, שכן מפורש בתניא שהן מטמאות את חב"ד שבנפש!

כעבור כעשר שנים בשנת תשכ"ה לערך, שהה הרה"ח רשד"ב ש' שמטוב ביחידות אצל הרבי. בהזדמנות זו שאל בנוגע להשתדלות בלימוד לימודי קודש עם ילדים:

ממנו יראו וכן יעשו

שאלתו הייתה, שיש אצלו שני בנים בג' שלוש וילדה בגיל חמש, האם לקחת מלמדת לחצי יום כדי שלא ילמדו לימודי חול?

על זה ענה לו הרבי מענה חיובי, והוסיף שבטח יתרבו תלמידים "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד", וממנו יראו וכן יעשו. מספר הרב שמטוב, אשר עם זה התחיל החדר "אהלי יוסף יצחק" אצלם.

(מפי השמועה)

במשך השנים - גם בשנים שלפני תשט"ו - הורה הרבי למנהלי מוסדות להשתדל ליצור במוסדם מסגרת בה לא יצטרכו התלמידים ללמוד לימודי חול:

על ההנהלה להשתדל שלא ילמדו לימודי חול

להנהלת ישיבת תומכי תמימים בעי"ת מאנטרעאל יע"א.

... בנועם קבלתי הפ"ש מהם ע"י הרה"ח עוסק בצ"צ מזקני רבני אנ"ש מוה"ר שמואל שי' הלוי.

ובמענה על שאלותיהם והצעות השונות שאמרם בשמם וכן בשם עצמו, הנני בזה להציע:

(א) שנכון במאד לסדר הלימודים באופן כזה שאלו הרוצים ובפרט אלו שבאו מעבר לים, יוכלו שלא ללמוד לימודי חול, ובטח ישנם גם כאלו שאם גם התלמידים עצמם רוצים, יש על ההנהלה להשתדל שלא ילמדו לימודים הנ"ל.

... בטח יאשרו קבלת מכתבי זה תיכף לקבלתו, ואחכה למענה שלהם אם נתקבלו הצעותי הנ"ל, והעיקר ע"ד הבאתם בפועל ובהנהגה הטובה ומתאימה בכיתות השונות של הישיבה.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

(אגרת זו מיום ב' שבט תשי"ב שנדפסה באג"ק ח"ה)

צריך להיות ברייטקייט

בפרט בענינים שנשיאנו החשיבו כעיקרים

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר רפאל נחמן שי'

הכהן

... ג) בשאלתו בענין לימודי חול בשיבתם, הנה בכלל הוא מהענינים שאין להדר בהם, וההידור בזה יגונה, קשה לי להגיד פרטים בזה כיון שאיני יודע סדר הלימודים בזה עתה וכן הדרישה שיש בזה, אבל כבר בא העת אז זיי זאלן זיין ברייטער בא זיך, ובאמת הי' מהראוי שהם יהיו המתחילים בהתפשטות זו כיון שה' אתנו הרי הפסוק מסיים אל תיראום, ובפרט שרואים במוחש איך שמצליחים בכל ענין שעושים באמת ובלי פניות ואף בענינים כאלו, שכל המביני מדע כביכול ומכש"כ אלו שיש להם מהלכים מאחורי הפרגוד אמרו מתחילה שא"א הדבר וסו"ס הצליחו, הרי עאכו"כ אז עס דארף קומען די ברייטקייט מצד זה ובפרט בענינים שכ"ק נשיאינו צוקללה"ה נבג"ם זי"ע החשיבו זה כעיקרים וד"ל.

(אגרת זו מיום ט"ז סיון תשי"ב נדפסה באג"ק ח"ו)

אין להכניס בתכנית הלימודים בשיבה לימודי חול

הנהלת ישיבת תומכי תמימים אשר בלוד

...במה שכתב אודות חידוש בתכנית הלימודים בתו"ת להכניס לתוכה לימודי חול, אף שרק בשביל כמה כתות מיוחדות, אינני יודע מהו די ברייטקייט אין דעם ... לשנות תכנית תו"ת הקיימת זה כמה שנים. - מובן שאין כל הנ"ל שייך ללימוד דקדוק וכו' דלה"ק, שלומדים אותם בתו"ת.

בודאי היתה תכנית מיוחדת - בכל מוסדות חב"ד - לימי הגאולה, וכל מוסד יודיע עד"ז בפרטיות המתאימה. ות"ח מראש.

(אגרת זו מיום ט"ז תמוז תשט"ו נדפסה באג"ק ח"א)

בזמננו רואים הצלחת השתדלות בענייני יראת שמים

הנהלת סמינר בית רבקה אסיפת הורי תלמידות הסמינר אשר בכפר חב"ד, שם צוה ה' את הברכה

מאשר הנני קבלת מכתביהם והפ"כ של ההנהלה ואסיפות ההורים, ונעם לי לקרות בהם, אשר כולם לבכם שלם ובפה אחד, שמוכרח שבסמינר רצוי להגביר החנוך היהודתי חסידותי גם יותר משהי' עד עתה, וכן להוסיף בלימודי קדש, וכתוצאה מזה מובן, שהרי תלוי בסגל המורים-ות, מעוניינים שיהיו גם המורים-ות מתאימים להנ"ל, שיראתם קודמת לחכמתם.

אשר בודאי ע"פ האמור, הרי כאו"א הן מההנהלה והן מהמורים, יעשה כל התלוי בו להשגת המטרות האמורות, אשר אם בכל מקום ובכל זמן, אמרו רז"ל יגעת ומצאת, עאכו"כ בזמננו זה, שרואים אנו הצלחת השתדלות בענייני תורה ויראת שמים, באם רק מתעסקים בתום לבב ובמרץ הדרוש, ובפרט שבארצנו הקדושה תבנה ותכונן ע"י משיח צדקנו, הרי כל הנ"ל מוכרח ביותר וביותר ולכן מובן שכל יגיעה והשתדלות כדאיות הן בזה.

לשלול ספרים, מורים ומורות - שיש ספק איך ישפיעו על המחונכים ביראת שמים

ומפני גודל ערך הדבר, כוונתי לכל העניינים אשר בשטח החינוך, שהרי שינוי בהמחונך פועל פעולתו במשך כל ימי חייו לאחרי זה, מובן וגם פשוט, שענין שמטיל ספק בהנקודה דיראת שמים ויהדות מסורתית, אין כדאי כלל להכנס בזה, וכדוגמת הענין אשר ספק ספיקא בגדרי פקוח נפש, ג"כ אסור הוא, והוא מובן גם בשכל הבריא שכל האנושי.

שמוזה מובן יחסי לספרים המסופקים מנקודת מבט דיראת

שמים, וה"ה למורים-ות אשר יש ספק איך ישפיעו על המחונכים בענינים של יראת שמים, וליתר שאת אוסיף עוד נקודה, שאף שכאמור לעיל יש לשלול ספרים ומורים-ות כהאמור אפילו במצב דלית ברירה בספרים ומורים-ות אחרים, שהרי לכל לראש על ההנהלה ופשיטא דעל ההורים לראות שהמחונכים שלהם יהיו נאמנים לה' ולתורתו, והרי זהו אשרם בגשם וברוח, הרי בודאי עתה יש למצוא מורים וספרי לימוד אשר שלמים יהיו מהנקודה דיראת שמים (וכלשונם במכתבם) וגם חכמתם תהי' ברמה מתאימה והרי כמה מבתי ספר בית יעקב נמצאים באה"ק ת"ו, שלאחרי שעברו תקופת ההתחלה וההתלבטות והספיקות, הרי על יסוד הניסיון של כמה שנים הראו דרך לפתרון בעיות האמורות, ובטח גם הסמינר דבית רבקה יכול לנצל תוצאות נסיון האמור, וע"פ כתבם גם הם החלטתם פה אחד שהיראה צריכה להיות קודמת לחכמה, וכדברי חכמים במשנתם, בודאי למותר להוסיף שקדימה זו היא לא רק בזמן אלא גם במעלה ז.א. שבמקום בחירה בין מורה למורה וספר לימוד, שנפק"מ בין יראתם לחכמתם הרי - ע"פ האמור - דין קדימה להראשון-נה. מובן ג"כ שבהנקודות שמזכירים - שבאיזה מקצועות הי' הלימוד בו ברמה גבוה יותר כו' הנה בכל האמור לעיל - אין הכוונה להשפיל רמת הלימודים באם אין זה נוגע לעניני יראת שמים, ובודאי גם בזה אין חילוקי דיעות ביניהם, שלכן אין מובן קצת, מה שמזכירים זה במכתבם כאילו איזה ספק בדבר.

אפשר להיות מורות גם ללא דיפלומה ממשלתית

כן אין ברור מהמכתבים בהנוגע לנקודה דתכנית בי"ס תיכון, שמזכרת איזה פעמים, והרי הסמינר הוא בראשית הוסדו, ולמרות זה הצליח - לפי ערך, עכ"פ. ואין סברא לתת לו דמות בי"ס תיכון וכו' וכמדומה שכתבתי זה מכבר, שאין זה נראה לי כלל וכלל, ויהי' הסמינר בצביון של סמינר למורות ולגננות, וע"ד הסמינר של

. . תפקיד אשר בזמננו זה חיוני הוא ביותר. והחשש שמזכירים, שאפשר ממשרדים המתאימים לא יסכימו שתהינה מורות מוכרות מבלי תעודות בגרות, יש סיכויים טובים שגם זה ישתנה.

והעיקר - אשר גם בלא הכרה האמורה, שטח פעיל רחב ביותר למורות ולגננות מבלי הכרה האמורה, וכנ"ל - הרי העיקר ונוגע ביותר שתהי' התאמת המורות והגננות במאה אחוז לתפקידן הכי נעלה, ואין להפחית, אפילו במדה קטנה, התאמתן זו ע"י שינוי תכנית הלימוד, שינוי צביון הסמינר וכו'. . .

(אגרת זו מיום י"א תמוז תשי"ח, נדפסה באג"ק חי"ז)

מתאים להכוונה לא ילמדו לימודי חול

הנהלת ישיבת תומכי תמימים אשר במאנטרעאל,

... (ב) בטח יסדרו אשר אלו התלמידים שמתאים להכוונה לא ילמדו לימודי חול, הנה לא ילכו בטל בזמן לימודי חול, אלא שיהיו עסוקים אם בלימוד אחר או בחזרת לימודיהם, ומוכן אשר העיקר בזה ההשגחה שלא ילכו בטל.

(ג) בטח כבר יש להם תכנית ע"ד התלמידים שבאו מצרפת איך לסדרם בלימודי קדש, ות"ח אם יודיעו הפרטים בזה.

(אגרת זו מיום א' אלול תשי"ב נדפסה באג"ק חי"ו)

גם בית ספר למלאכה הוא לא בית ספר שהוקם על מנת ללמוד בו לימודי חול

... הנהלת בית ספר למלאכה בכפר חב"ד

... מאשר הנני קבלת המכתב מג' תמוז. ומ"ש אודות הלימודי חול, הנה הנקודה בזה שאין מתפקיד חב"ד לייסד בתי ספר ללימודי חול ואפי' לא בדרך טפל, ויוצא מן הכלל בזה (וזהו רק בדרך אונס) הוא ע"ד הנעשה גם בארצוה"ב בידיעתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע שעד הגיל שחל ע"ז לימוד חובה מצד הממשלה לומדים המינימום דלימודי חול שדורש החוק כיון שבלתי זה אי אפשר להחדרים והכתות הנמוכות שיתקיימו ובנין אב מזה לחדרי הרשת הת"ת דהכפר הבית רבקה כו'. משא"כ בהנוגע לבית ספר למלאכה ובכלל להכתות שכבר עברו הגיל דחונך חובה אלא שישנם הורים או שישנה תנועה באיזה אנשים מהקרובים לחב"ד שילמדו ג"כ לימודי חול, הרי זה שינוי שאין להסכים עליו.

מובן שדבר זה אמור בלימודי חול בכלל אבל המשמש טפל ללימוד המלאכה הנלמדת בבי"ס למלאכה הרי אינו לימוד בפ"ע אלא סניף ללימוד המלאכה,

וה"ה בנוגע לתכנית בי"ס למלאכה הרי אינו נוגע מה שנקרא זה אצל מי שהוא בשם בי"ס תיכוני, כי מה שדברתי כאן עם הרב יאנג שי' הוא ע"ד יסוד בי"ס למלאכה ולא בי"ס תיכוני ללימודי חול או אפי' ללימודי חול וקדש ביחד, ומזה מובן אשר יש מקום ללמוד הענינים השייכים להעבודה וכמו שכותבים במכתבם, אבל אין כל מקום בבי"ס זה לימוד ענינים כדי שהתלמידים יוכלו לקבל תעודת גמר בי"ס תיכוני וכה"ג. ובודאי גם בזה יש להתחיל מפתחה לשלום ובדרכי נועם אף שאי אפשר לוותר על הענין.

(ב) נהניתי ממ"ש שלימודי קדש ותפלה הם הרבה יותר זמן מאשר לימוד העבודה והשייך אלי' ובודאי ישמרו על זה...

בודאי למותר לעורר עוה"פ לשמור שבית הספר למלאכה לא יהי' מקום בריחה משיבת תו"ת דלוד וכן שבכלל הכניסה לשם תהי' אחרי לימוד משך זמן בשיבת תו"ת דלוד ורק באופן יוצא מן

הכלל יש לקבל תלמידים אחרים...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

(אגרת זו מיום ט"ו תמוז תשי"ד נדפסה באג"ק ח"ט)

שעות הלימודי קודש צריכים להיות יותר משעות הלימודי חול

... הנהלת בתי ספר למלאכה-חב"ד באה"ק ת"ו

... תכנית הלימודים בבי"ס החקלאי מובן שתלוי ברמת ידיעות התלמידים, אבל מובן שצריך באווארענען ע"ד מה שכתבתי בהנוגע לביסל"מ ששעות לימודי קדש צ"ל יותר משל לימודי חול (בפרט שהת' צעירים יותר). התחלת היום דוקא בלימודי קדש, שלא ישמש בי"ס החקלאי פיתוי והסתה לבריחה מן הישיבה, וכו'

(אגרת זו מיום ג' טבת תש"ז נדפסה באג"ק חי"ב)

גם את הורי התלמידים עורר הרבי בהזדמנויות רבות
ע"ד חשיבות לימוד לימודי קודש בלבד, לפנינו כמה אגרות
קודש בנושא:

זהו ענינו של כל אחד מההורים הרוצים בטובתם האמיתי של ילדיהם ולא רק של מנהל המוסד

במענה למכתבו עם הפ"נ המוסגר בו, בו כותב אודות הענין
דלימודי חול, ולכתוב עד"ז להמנהל וכו'.

והנה מובן שאין זה הדרך, כיון שזהו ענינו של כל אחד ואחד ולא
ענין של המוסד שיש לו טשארטער בזה, והדבר הוא ענינו של כל
אחד מההורים הרוצים בטובתם האמיתי של ילדיהם שיחיו שעליהם
לקיים הוראת חז"ל ורז"ל דספי לי' כתורא, ואם הודיעונו דבמקום
דליעול ירקא ליעול בשרא, עאכו"כ בנדו"ד שגם ירקא אין זה. ועוד
להיפך, וכמבואר בהל' תלמוד תורה לרבנו הזקן, תניא ועוד.

ומה שכתב שאמרו לו, שצריך לדעת איך לשאול וכו' אמת שאין
לשאול עד"ז, כי כנ"ל הדבר פשוט בהלכות תלמוד תורה, בתניא
ובכ"מ.

(אגרת זו מיום ה' מר-חשון תשי"ח נדפסה באג"ק חט"ז)

לחכות בלימודים חיצוניים

בשאלתו בענין בנו... שי', הנה נכונה מחשבתו לחכות בלימודים
חיצוניים עד שתהי' לו הבנה מלאה בגפ"ת.

(אגרת זו מיום ט' כסלו תשי"ג נדפסה באג"ק חט"ז)

שלילת לימודי חול נוגע גם להצלחה בלימודי קודש

... במענה על מכתבה מכ"ב טבת, בו כותבת אודות... שי' שהמורים אין שבעים רצון משקידתו בלימודו כי מעדיף הוא את המשחק על הלימוד בפרט בהנוגע ללימודי חול.

והנה בכלל רגיל הדבר אצל הנוער להגדיל המשחק על הלימוד ואפילו בגיל יותר גדול משל אחי', ובמילא אין להתרשם מזה ביותר, אף שכמובן צריך להשפיע עליו בדרכי נועם, והעיקר, ע"י תחרות והשואה עם חברים בני גילו המתמידים יותר, וכדאי הי' ג"כ למעט השעות שלומד לימודי חול אם אי אפשר לבטל לימוד זה אצלו לגמרי, כי הרי אפשר שזהו אצלו הרמז שאינו רוצה בלימודי חול (אף שלעת עתה אינו מבין הענין הפנימי שבזה), ובדרך ממילא משפיע ג"כ על השקידה בלימודי קודש.

אקוה אשר למותר לעוררה על הזכות הגדול שלה שעוסקת בחינוך הכשר המקרב את לבם של בני ישראל לאבינו שבשמים, ובהתאם לזה גם האחריות שבדבר, אלא שבודאי ניתנו לה הכחות למלאות תפקיד זה במילואו ואין הדבר תלוי אלא ברצון, ומובטח אבינו שבשמים אשר אומר על כל אחד ואחד מבני ישראל בנים אתם לה' אלוקיכם, להשפיע ברכתו שתצליח בעבודתה זו, ותומשך הצלחה גם בענינים הפרטים שלה ושל המשפחה שיחיו.

(אגרת זו מיום ד' שבט תשט"ו נדפסה באג"ק ח"י)

בנושא זה - כמו בנושאים רבים אחרים - הפנו רבים את שאלותיהם לכ"ק אד"ש מה"מ, להבין היטב את דעתו הקדושה. באגרות שלפנינו נוכל לעקוב אחר השאלות השונות ולראות את מענה הרבי עליהן:

לא לטמטם את מוחות הילדים

... במענה על מכתבו מכ"ו תשרי, בו כותב הנמוקים דהצד שכנגד להשיטה שלא לטמטם מוחות ילדים בענינים חיצונים, ובלשון חז"ל ורו"ל אדרבה להיות ספי כתורי לימודי קדש, ולפלא הנמוקים של הנ"ל שאין להם מקום בשכל (כ"א כנראה ברצון, אלא שהרצון משחד ומטעה את השכל ובפרט שכל האנושי של נה"ב). ומוכן אשר צודק בהנהגתו, אלא שצריך להשתדל בכל עוז שלא יהיו הולכים פנוים מכל ענין, אלא יעסיקו אותם בלימודי קדש וחזרה על לימודיהם וכיו"ב, והשי"ת יזכה ויצליחו דורכברעכען דעם אייז שכנראה ישנו בענין זה במחנם הט', ויהפך הקור לחום ואור דקדושה לחום ואור חסידותי.

(אגרת זו מיום אדר"ח מר - חשון תשי"ז נדפסה באג"ק חי"ד)

איזה סוגי חכמות האומות נכללות בזה

... במ"ש בתניא סוף פרק ח' בהנוגע לחכמות אוה"ע, אם הכוונה רק לחכמת הפילוסופיא או גם לשאר החכמות.

וכנראה רצונו לחלק ביניהם, כי בחכמת הפילוסופיא י"ל שאיסור יש בדבר, מפני ההתעסקות בהענינים נגד דתיים שבה, משא"כ בחכ' החשבון וכו'. - אבל פשיטא שכוונתו לכל החכמות, ומלבד ההוכחה - שאומר שם חכמות לשון רבים, הנה מפורש שם

שטומאתה מקליפת נוגה, היינו שאינה חכמת מינות איסור בפועל
 שהיא מג' קליפות הטמאות לגמרי, וכמו שאר עניני ע"ז, ועוד,
 שהרי מפרש, אא"כ עושה אותם קרדום לחתוך בהן וכו'. ומפורש
 הדבר עוד יותר בהלכות ת"ת לרבנו הזקן פרק ג' סעיף ז'...

(אגרת זו מיום י"ט אלול תשט"ו נדפסה באג"ק חי"א)

גם כדי להקל על עבודת השליחות אין להשקיע הרבה זמן להשתלמות באנגלית

... לבלות עתה הרבה זמן להשתלמות באנגלית - אין כדאי
 בשבילו. וע"פ מאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ: וויפעל א שיעור
 טראגען די קאריטע (עניני תומ"צ) צום פערד, שוין צייט דער פערד
 זאל גיין צו דער קאריטע.

(אגרת זו מיום י"א תמוז השי"ת נדפסה באג"ק ח"ג)

להשתלמות באנגלית: להקל על עבודת שליחותו, בהפצת היהדות, בחוגים רחבים יותר.

אין לדאוג ל'תכלית' [= להסתדרות הילד בעתיד] כי כבר כתבו רז"ל אין אדם יודע במה משתכר

... מה שכותב הטעמים של... שי' למסור את בנם לחינוך לא
 לישיבתנו, אשר הטעם הראשון מפני שהוא חבר האגודה, והטעם
 השני בשביל התכלית,

הנה שני הטעמים אינם,

(א) מה שהוא באגודה, הנה ידוע שכל אחד ואחד צריך להשתדל

שיהי' משפיע על סביבתו ולא להיפך, וכיון שיש לו שייכות לחב"ד והי' ג"כ מקושר לכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ונמצא הוא בסביבה של אגודה, הרי בטח זהו בהשגחה פרטית ער זאל מאכן פון די אגודה'ניקעס חב"דניקעס, און ניט ער זאל מאכן פון זיך און זיין בעל-הבית'טע און קינדער וואס זיינען חב"דניקעס - אגודה'ניקעס. ויש בכלל מאתים מנה, ולא להיפך. איני מאריך בכל זה כי פשוט הוא, והאריכות אך למותר.

(ב) והטעם שאומרים שהוא משום תכלית, הנה כתבו רז"ל אין אדם יודע במה משתכר, והכוונה הן לשכר רוחני והן לשכר גשמי, ואם בגדולים כך, על אחת כמה וכמה בילדים שעדיין בתחילת החינוך שאי אפשר לדעת כלל וכלל במה ישתכר כשיגדל ויהי' לאיש.

(אגרת זו מיום כ"ד אלול ה'שי"ת נדפסה באג"ק ח"ג)

הזן ומפרנס לכל בודאי הכין כבר צנור הפרנסה של התלמיד

... מ"ש אודות בנו... שי' שמעיק לו מה שאיננו יודע בלימודי חול ובמילא גם אינו יודע במה יסתדר בעתיד. (ובאמת אין פלא באי ידיעתו זו, כי הוא מתאים למרוז"ל שכן הוא אצל כל בנ"א, שאין אדם יודע במה משתכר, ויעיין באגה"ק לרבנו הזקן ריש סי' כ"ב, שהושווה אי ידיעה זו לאי הידיעה מלכות בית דוד מתי תחזור, אלא שישנם כאלו המרמים את עצמם ומתברכים בלבבם שיוודע ברור העתיד להיות באופן הפרנסה שלהם ושל ב"ב. ובהנוגע לפועל), הרי כיון שהוא בן י"ח טוב ביותר בשבילו לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות שלא יבלבלוהו במחשבות אודות תכלית וכו' וילמוד במנוחה בשקידה ובהתמדה, והזן ומפרנס לכל בודאי הכין כבר צנור הפרנסה שלו, ומאי נפק"מ אם אינו ידוע לעת עתה מה הצנור

ואופנו, והאב בפרט שזכה להתחנך בכותלי ישיבת תומכי תמימים, הרי עליו להודות ולהלל להשי"ת, שלמרות כל ההעלמות הסתרים והשמדות ר"ל הצליחו השי"ת בבן יושב על התורה והעבודה מקיים תכלית בריאתו של האדם שהוא לשמש את קונו.

ולפלא שתיכף כשכותב אודות בנו השני שאין לו חוש בהתמדה כפי שכותב ובמילא כמה זמן נתבטל אצלו אף שהוא בעל כשרון, לא מצאתי במכתבו שגם זה מעיק לו, והלואי שהי' מתבונן איך לתקן את עניניו בנו זה ולא לשנות הנהגת בנו הבכור, מובן שאין כוונתי בהנ"ל להטיף מוסר ח"ו אלא כיון ששאל חוות דעתי מוכרחני לתאר הענינים כפי שאני רואה אותם והוא כנ"ל.

(אגרת זו מיום כ"ה שבט תשט"ו נדפסה באג"ק ח"י)

לא ילעיטום בלימודי חול עד גיל ידוע

... מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מיום זה, וכשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אזכיר את ילדיו שי' צו א לייכטע האדעוואניע, ושהוא וזוגתו שיחיו יקבלו מכולם רוב נחת חסידותי.

ומהנכון הי' שימעטו עכ"פ ולא ילעיטום בלימודי חול עד גיל ידוע, וואס דאס וועט שוין די גאס פארזארגען, ולהוסיף בלימודי קדש, וידוע מרז"ל עה"פ אמלאה החרבה לא נתמלאה צור כו' שבד"מ יתוסף ג"כ בבריאותם בגשמיות כי ישראל גוי אחד בארץ ולכן צריכה להיות ג"כ אחדות שלימה בין הגוף והנשמה, וכשנתוסף בנשמה בד"מ מתוסף בגוף.

(אגרת זו מיום י"ח מר-חשון תשי"ד נדפסה באג"ק ח"ח)

לא לשמוע לעצת היצר המלביש טענותיו באצטלא של חשבונות של 'תכלית'

... מה שכותב אודות בנו... שי' בקשר עם השאלה דלימוד לימודי חול, הנה פשוט שיש לשלול את זה במצבו עתה דכיון שהצליחו השי"ת ושוקד הוא בלימוד בישיבת תומכי תמימים... צריך להאחז בברכת השי"ת וההצלחה ולנצלם ככל היכולת ולא לשמוע להסתת היצר הרע המחפש היתרים וכוונתו לבלבל את האדם בכלל ואת הנוער בפרט מללכת בדרכי השם, ובידעו - היצה"ר - שאם יגלה כוונתו זו לא ישמעו לו במילא מתלבש באיצטלא של חשבונות של תכלית וכו' וכידוע במרוז"ל כך הוא אומנתו של היצה"ר היום אומר לו כך וכו' ואשרי חלקו שבנו נמצא בד' אמות של תורה - ויראת שמים השומרים על הרוחות בלתי מצויות הנושב עתה בעולם בכלל ובארץ אשר עיני ה"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה בפרט ומובן גודל הזהירות המוכרחה לאלו הנמצאים בפלטרין של מלך. תקוטי ששורתי אלו המעטות בכמות תספיקנה ולא רק בשבילו אלא שינצל גם השפעתו על הסביבה בכיוון זה וגדול זכות מה שמסייע להעולים בכלל ובענינים דיראת שמים בפרט להשפיע לו ברכה והצלחה בהמצטרך לו ולבני ביתו שיחיו.

(אגרת זו מיום א' אלול תשי"ד נדפסה באג"ק ח"ט)

היצר הרע יכול לרמות בן אדם

... בתמהון קבלתי מכתבו מעש"ק, וואס נאכן באשרייבען דברי ימי חייו קומסטו צום אויספיר בפשיטות אז דער איינציגער אויסוועג וואס דו האסט צו איינארדנען זיך אין לעבען, איז דאס נאר דורך לערנען זיך... ענגליש און דערנאך... כימיע וכו' און

דענסטמאל קענסט דו האבען בטחון גמור בהקב"ה להסתדרות וכו'. און פון דעם קען מען זען ווי דער יצר הרע קען אריין נארין א מענשן - וויסענדיק אז אין דעם גאנצען קרייז, איז ניטא אפילו איינער וועלכער זאל האבן געגאנגען אויף דער וועג. פון וואס קענסט זיך דאס פארשטעלן און דאס נאך בהחלטה גמורה - אז אלע איבעריקע וועגען זיינען ניט פאר דיר, און אט דער נייער וועג פארזיכערט דיר א הסתדרות טובה? און ביזט נאך מוסיף, גם ברוחניות! - אמת דו שרייבסט אויך, אז אויב עס וועט זיין... א ספעציעלער נס, קענסט דו זיך אויך איינארדנען אויף אן אנדער אופן. - זעלבסט פארשטענדליך, אז עס איז קיין רא' ניט צו דייענע רייד פון דעם וואס דו שרייבסט וועגן התמים... שי' וואס ער איז געקומען גאר פון א אנדער קרייז. ניט קוקענדיק אויף דעם וואס ער לערנט עטליכע שעה לימודי חול, הלואי וואלסט דו געווען פארקאכט אין דעם - ניט מער פון עם. און הלואי וואלסט דו געווען פארקאכט אין לימוד החסידות - ניט ווייניקער פון עם, און גיין אלץ מער צו רעכטס - אזוי ווי ער גייט פון יאר צו יאר - אלץ מער צו רעכטס.

ובהנוגע לפועל. אויף דיר ווי אויף אלע אידן, שטייט געשריבען, לא יגעת ומצאת אל תאמין. און אויף דיר ווי אויף אלע אידען שטייט געשריבען, אין אדם יודע במה משתכר, וכמבואר באגרת הקדש סי' כ"ב, און די אלע חשבונות קומען ארויס דערנאך קאפויר. און בפרט - אז דו ווילסט גיין אויף א וועג וואס קיינער פון דעם קרייז האט זי ניט דורכגעטראטן, און דו ביזט גארנישט משער אפילו די נסיונות וואס זיינען פארבונדען מיט דעם, און גרויסע שוועריקייטן בנוגע צו הסתדרות גשמית אין דעם וועג פאר בחורים אזעלכע ווי דו כיו"ב. און דאס וואס דו שרייבסט אז דו האסט ניט קיין געשמאק אין דעם ענין און אין א צווייטען ענין וכו' - איז דאס ע"ד ווי דער וואס זאגט אז ער האט הנאה פון תעניתים און איז ממאס במאכלים

מעדנים, וואס רצון בעקשנות היפך השכל קען אויך דערצו בריינגען מיט דער צייט.

איך ווייס ניט ווער האט דאס דיר אריינגעגעבען דעם רעיון התמוה און מצער, און וואס דו זעהסט ניט וואס דא האנדעלט זיך. ואם לדעתי ועצתי ישמע, האסט דו געדארפט אפלאזען אלע מחשבות וועגען תכלית, און זעצען זיך לערנען בהתמדה ושקידה און נאר דורכאויס לימודי קדש נגלה וחסידות, לכל הפחות אויף נאך דריי פיר יאר. און איך בין זיכער - אויב דו וועסט אזוי טאן, וועסט דו האבען א הסתדרות בחיים פרנסה בגשמיות ופרנסה ברוחניות. און זעלבסט פארשטענדליך אז מען דארף זיך ניט אפנארען און איינריידען זיך אז אלע ארום ווילען דיר נאר איינג מאכען און טראכטען ניט פאר דיין טובה וכו'.

(אגרת זו מיום י' תמוז תשט"ז נדפסה באג"ק חי"ג)

אין ללמוד לימודי חול בשביל קבלת 'בגרות'

... במענה למכתבו מיום... בו כתב אודות בנו שי' בטענה שילמוד בשביל לקבל בחי' בגרות וכו', וכאילו זוהי הדרך היחידה בשביל בנם בכדי שיוכל להסתדר בחייו בעתיד.

ולפלא, כיון שנמצאים במקום כאה"ק ת"ו, בודאי ידוע להם, שאלפי אברכים - כן ירבו - בגיל בנם שי' נמצאים בישיבות אשר באה"ק ת"ו, לומדים תורתנו הק' הנקראת גם כן תורת חיים, כולל חיי העולם הזה והעולם הבא גם יחד, ולומדים בהתמדה ושקידה ומתוך בטחון נפשי ושמחה וטוב לבב, ומה שמגדיל עוד יותר תמיהתי, שהרי בודאי נודע להם הנדפס בכמה מכ"ע אשר באה"ק ת"ו על דבר המתרחש בנפש הנוער אשר שם והנהגתו, ואשר החסון

הכי חזק נגד הרוחות בלתי מצויות המנשבות ברחוב, מקבלים דוקא ביישבות אלו, ועד כדי כך, שבאלפי נוער עברייני, לא נמצא אף אחד מתלמידי ישיבה הלומדים תורה כל היום, והרי מתפקידם של הורים בהנוגע לבניהם, תפקידם הראשון הוא להעמיד את בניהם איתן בחיים ללא קרע בנפשם וללא מלחמות וסיבוכים (קאמפליקאציעס) פנימים, ולאחרי שכבר ניסו בתקופה האחרונה כו"כ אופנים בזה בדרכי חינוך, הסטטיסטיקה היבשה, כאמור לעיל, ושנתפרסמה בכל מקום ועד"ז בשאר מדינות, ביררה תוצאות באופן חד משמעותי וק"ל.

במלות אחרות, באם לא הי' נטיית בנם לחינוך באופן לימוד אשר בחר מתפקידם הי' שישפיעו עליו שיסכים לזה עכ"פ משך זמן של איזו שנים, והנה בחסד א-ל עליון חוננו בכן בעל מדות ומעלות טובות אשר מעצמו בחר בהטוב ויפה וקדוש ללכת בשיטה האמורה וללמוד מתאים לה, הרי צריכים להודות לא-ל על ברכתו בזה, ולחזק ולעודד בנם בהחלטתו זו ובאופן דמוסיף והולך, ובודאי ובודאי אשר זה שאומרים עליו "הזן את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים", זן שני ביליאן וחצי בני אדם - ימציא לו פרנסתו בעתו ובזמנו, גם לבנם שי' וילמוד תורתו של בורא עולם ומנהיגו בחום ובהתלהבות והרי זה יוסיף בברכות השי"ת וכמ"ש אם בחקותי תלכו [וכפירוש רז"ל: תהיו עמלים בתורה] וגו' ונתתי גשמיכם גו' וככל הברכות המנויות בפרשה.

בברכה לנחת יהודי חסידותי מבנם שי' שהוא הנחת אמיתי ומתוך בריאות וטוב לבב מהנ"ל.

(אגרת זו מיום כ' אייר תש"כ נדפסה באג"ק חי"ט)

ההתקשרות בתורה - עצה נפלאה להקל לאחר זמן את הפרנסה

... קבלתי מכתבו מכ"ג שבט, בו כותב בקצרה סדר הדברים איך שנכנס לתו"ת בלוד ומסיים שהוא עתה בן ט"ו וחצי שנה, ושאלתו אם לצאת מהישיבה להתלמד אומנות או לא.

והנה פשוט הדבר אשר כיון שבאופן פלא וכפי שכותב במכתבו, זכה לכנוס לישיבה ובפרט לישיבה כזו שלומדים בה הן נגלה והן חסידות, הרי צריך הוא להבין איך שמסייעים בידו מלמעלה להעמידו באופן הטוב לפניו בגשמיות וגם ברוחניות, ומובן ג"כ שכדי לנסותו נופלים לו לפעמים מחשבות להפסיק לימודו, ולכן צריך לבטלם ולהתמסר להשיעורים בנגלה ובחסידות בהתמדה ושקידה גדולה, ופשיטא אשר הזן ומפרנס את הכל הנה כשיבוא הזמן וצריך יהי' לפרנס את עצמו, ימציא לו ג"כ את פרנסתו, ואין לבלבל את עצמו בגיל שלו להתעסק עתה בהכנת הפרנסה שתלוי אך ורק בהקב"ה ובמילא הקישור בתורתו ובמצותיו הם עצה נפלאה להקל לאחר זמן את הפרנסה, ויציאה מאהלה של תורה קודם הזמן מפרעת בזה, והשי"ת יזכהו ויצליחו לתלמוד תורה ביראת שמים.

(אגרת זו מיום כ"ז שבט תשי"ג נדפסה באג"ק ח"ז)

אין זה מתפקידם של עסקני חב"ד לעסוק בהפצת לימודי חול ובפרט בין בנות אנ"ש

... בהנוגע לבי"ס תיכון לבנות. הנה העיקר חסר במכתבו... והוא מהו תכנית הלימודים, ובטח למותר להאריך אשר אין מתפקידם של עסקני חב"ד לעסוק בהפצת לימודי חול ובפרט בין בנות אנ"ש ובפרטי פרטית שישנם מתעסקים יותר מדי בזה. ואם כוונת בי"ס

התיכון הוא שיוכלו הבנות להמשיך הלימודי קדש שלהם על אתר, נכון הדבר במאד מאד, משא"כ אם הכוונה ללימודי חול הרי אינו דומה להבית רבקה שמפני גילם הרך של התלמידות חלה עליהם החוק שחינוך חובה שבתכניתו גם לימודי חול, משא"כ גיל דבי"ס תיכון שפטורות הן מזה. והלואי שישקיעו מרצן וכשרונותיהן בלימודי קדש השייכים לבנות ופשיטא שאין לפרוץ הגדר לייסד בכפר חב"ד בי"ס תיכון ללימוד חול וקודש יחד... הקיצור מהנ"ל. שנכון מאד מאד אם יש תלמידות מתאימות והנהלה מתאימה לתקן בהכפר עצמו המשך לימודי קדש לאלו שכבר עברו תכנית לימודי הבית רבקה. ואין לייסד בכפר בי"ס תיכון ללימודי חול וקודש. בברכת הצלחה בעבודתם המחכה לבשו"ט בפרטיות מכל הנ"ל.

(אגרת זו מיום כ"ה תמוז תשי"ד נדפסה באג"ק ח"ט)

יש לסדר שבבית הספר התיכון בכפ"ח יהיו רק לימודי קודש

... ועד כפר חב"ד, ד' עליהם יחיו

... במענה על מכתבם מי"ח מנ"א בנוגע להשאלה אודות ביה"ס התיכון שמבארים כוונתם שהוא כדי שיוכלו הבנות להמשיך לימודיהם בתוך הכפר עצמו בסביבה המתאימה ואין התכלית להפצת לימודי חול.

הנה באופן כזה הרי בטח יש לסדר שבבית הספר שיקימו יהיו לימודי קדש ואלו הלומדות בלא"ה לימודי חול יסודר זה על ידי נסיעה פעם או שתיים בשבוע למוסד המתאים - וכמובן ביראת שמים - בתל אביב וכיו"ב.

מובן מעצמו שהחינוך בבית רבקה צריך להיות מסודר כדבעי

היינו שיתחילו בשעות הדרושות וכרגיל בשאר מוסדות החינוך כי אי אפשר לחינוך תקין אם אינו בסדר קבוע וחזק, ומראש צריך לקחת את זה בחשבון כי ה"ז ענין עיקרי, ואם אונס רחמנא פטרי' אבל התלמידות אינן מקבלות חינוכן ע"י פטור זה ובמילא חסר הוא.

(אגרת זו מיום ד' אלול תשי"ד נדפסה באג"ק ח"ט)

אין ענינם של עסקני חב"ד הפצת לימודי חול

... (ג) בהנוגע לשיעורי ערב לנוער עובד, הנה כבר כתבתי לכמה מאנ"ש, שאין מענין עסקני חב"ד - הפצת לימודי חול, ואין ענינם לתת הכשרים על בתי ספר בכלל, ובפרט כהנ"ל. אלא שאם יש אפשריות שגם אלו הלומדים לימודי חול יוכלו להפיץ ביניהם לימודי יהדות בכלל ועניני תורת החסידות בפרט, יש להשתדל בזה וביותר, אבל באופן שלא ישמש זה הכשר על בית ספר שאינו רצוי. ואפשר הדבר - אם עושים זה שלא בתכנית הלימודים של בית הספר וכו', וכיו"ב עניני זהירות התלויים בתנאי המקום והזמן. ואין כדאי שאחד יעמיד על עצמו - כ"א שיתיעץ בזה עם אנ"ש מאלו הנמצאים על אתר, ויבארם נקודות הדורשות זהירות, כמבואר לעיל.

(אגרת זו מיום ד' אייר תשט"ו נדפסה באג"ק חי"א)

לימודי קודש כל היום

... בשאלתו אשר אחד מתלמידיו רוצה ללמוד במוסד בו לומדים רק לימודי קדש, ושואל אם לסייעו בזה או שלא לעשות כלום.

ולפלא הספק והשאלה בדבר. שהרי בעניני ת"ת וכיו"ב באם אין עושים הענינים ככל האפשרי, ז.א. כמאן דבעי למיעבד, בנדון זה ה"ז בגדר דביטול תורה הכי מבהיל, ועליו נאמר כו' (אף שבקצה השני, הנה זה שא"א לו בשו"א, יוצא אפילו בקריאת פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, ויעיין בזה ביאור אדמו"ר הזקן איך שאין כל סתירה בזה), שעפ"ז מובן שכל אחד המשתוקק ללמוד שעה אחת יותר בתוה"ק, הרי על כל אחד מישראל להשתדל ככל התלוי בו ולסייע בידו. ובפרט שהמדובר, כפי שכותב, בבעל כשרון ובלשון חז"ל ממולח.

(אגרת זו מיום כ"ט אייר תשי"ח נדפסה באג"ק חי"ז)

כיון שעד עתה למד גם לימודי חול, מהנכון שעכ"פ שנה אחת יקדיש ללימודי קדש בלבד

... במענה למכתבו מט"ז בטבת, בו כותב אודות שני הדרכים שישנם לפניו, בהנוגע להסתדרותו בעתיד הקרוב, ושואל דעתי בזה.

והנה לפעמים תכופות בכגון דא ההחלטה וקביעותה - באה ע"י החלטה מקודם בהנוגע לנקודות אחרות שהן יותר חשובות מהשאלה אודותה צריכה להחליט שהיא נגררת אחריהן, ולדעתי, כן הוא גם בהנוגע לנד"ז, שעליו לסדר חייו באופן: א) שיוכל להתחתן לבנות בית בישראל בעתיד הכי קרוב. ב) שיוכל לקבוע עתים ללימוד תוה"ק, ומה טוב אשר כיון שעד עתה למד בתערובות, ז.א. לימודי קדש עם להבדיל לימודי חול, מהנכון שעכ"פ שנה אחת יקדיש ללימודי קדש בלבד, ובהתאם לשתי הנקודות צ"ל ההחלטה גם בשאלה אודותה כותב, אשר עפ"י"ז מובנת דעתי, שהסברה

בלימודים שימנעו בעדו להתחתן קודם ארבע שנים, מושללת היא, באם אפשר להשתלם במקצוע שלו ע"י לימוד של שנה ושנתיים ולא יותר ומה טוב שגם יתחתן באמצע זמן זה, כדאי להתעניין בזה. (אגרת זו מיום כ"ב טבת תשי"ח נדפסה באג"ק חט"ז)

בגיל צעיר יש להיות באוירה של קדושה כל שעות היממה כי זה נוגע לעיצוב הדמות לכל משך החיים

... לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מט"ו סיון, בו כותב אשר בעוד חדש רוצה לחזור ל...

ואף שלכאורה אינו שואל עצה בזה, בכ"ז מנצל הנני ההזדמנות לעורר שלדעתי, באם יש אפשרות, כדאי במאד שימשיך בבקורו באה"ק ת"ו, לכל הפחות עוד איזה חדשים, בערך עד תקופת חג הפסח הבע"ל או עכ"פ עד לחדש שבט, שאז, כמדומה, ב... מתחילה עונת לימודים חדשה. ובמשך חדשים אלו - ילמוד בישיבה בה לומדים רק לימודי קדש בכל היום. והעיקר שישתדל להיות בפנימי' שלה, ז.א. באוירה של ישיבה כל היום כולו. והרי דוקא שנים אלו דגיל שלו, הם החשובות ביותר לעיצוב דמותו של האדם למשך כל ימי חייו. ועוד, וגם זה עיקר חשוב ביותר - לביסוס וחיסון נגד הרוחות המנשבות בעולם, שדוקא בתקופתנו זו נושבות כמה רוחות בלתי מצויות, וביחד עם זה די תקיפות, וק"ל. ואף שמוכן ערך וחשיבות התפקיד שרוצה למלאותו ב..., עבודה בשטח חינוך מסורתי, הנה - הכנה יותר יסודית להאמור, בודאי שתשתלם פי כמה, בתוספת יעילות בהשפעתו, נוסף על התועלת לעצמו. והרי בודאי למותר להדגיש שהשפעת החינוך יותר מאשר תלוי' היא בידיעות המורה, תלוי' בהשקפת עולמו בהתמסרות שלו לתפקידו בתור מחנך ומדריך וכו'. והרי דוקא בנקודות אלו, השפעת אוירה

של ישיבה, ומה טוב חדורה אור וחום חסידותי - חשובה ביותר
וביותר.

(אגרת זו מיום כ' סיון תשי"ט נדפסה באג"ק חי"ח)

ריבוי זמן דלימודי חול מבהיל!

... (ד) ריבוי הזמן דלימודי חול וההתעמלות על הזמן דלמודי
קודש - מבהיל. והגם לכבוש את המלכה עמי בבית??!
והשי"ת יעזור את כאו"א מאתנו שלא להחליף את עיקר
העיקרים בטפל דטפל, שחילוף כזה מצ"ע מופרך הוא, ונוסף ע"ז
עוד מקלקל את הענינים הטפלים, וכמובן.

(אגרת זו מיום ח' אייר תשי"ג נדפסה באג"ק חי"ז)

השתדלות במשרדי המדינה להורדת שעות מלימודי חול ותמורתם להוסיף בלימודי קודש

... לכבוד המשתתפים בכינוס השנתי של איגוד הרבנים
... (ב) עובדא משמחת היא, אשר בזמן האחרון הולך וגדל מספר
תלמידי הישיבות, הישיבות הקטנות, הת"ת וכיו"ב. ואותותי -
תנועה בכלל להרבות בלימוד התורה.
והנה גזרת לימוד חובה מחייבת תכנית לימודי חול עד גיל
ידוע. והתכנית כוללת בתוכה גם מקצועות שאין החוק מחשבם
להכרחיים כל כך, שלכן מקצרים בהם במוסדות חינוך מסוימים
בתנאים ידועים.

בהביא בחשבון, אשר מספר השעות המוקדש ללימודי קודש

בת"ת, ישיבות קטנות וכו' - אינו מספיק כלל, ההכרח לארגן השתדלות מסודרה ומסורה במשרדים המתאימים, ומה טוב במשרדים הכללים הפעדעראלים, אשר על פי דרישת מספר מסוים של הורים או בבתי ספר מסוימים - ינכו מספר שעות מלימוד מקצועות האמורים ויוקדשו גם שעות אלו ללימוד התורה.

ובשנים אלו אשר רבה הבהלה ועמקה הדאגה למצבו המוסרי של הנוער, מצב הדורש תיקון דחוף רב ועיקרי. והדתיות ולימודי דת - הם, כהודאת רוב וטובי המחנכים, רסן ותריס בפני פורעניות ומצב זה,

סיכויים קרובים לודאי, אשר תצליח השתדלות זו כשתעשה במרץ ובפעולות ודברים היוצאים מן הלב.

והרי רובם ככולם של חברי האיגוד - מתפקידיהם העקריים - הנהלה או השתתפות בישיבה, ת"ת וכו', ובעיא האמורה קרובה ללבם ואחראים הם עלי'. ולפום גמלא שיחנא.

בכבוד ובברכה, בחתימה מעין הפתיחה, לפעולות בקודש ובהצלחה,

(אגרת זו מיום ח"י סיון תשט"ז נדפסה באג"ק חי"ג)

**יצייר לעצמו שברגע האחרון לפני היציאה מהגלות
נהפכה הקערה על פיה ונרשם המוסד שלו בין אלו
שתחלה לומדים א.ב.סי. ורק אח"כ א"ב**

... שואל במכתבו אם אפשר לשנות הסדר בחלק מהכתות,
שתחלה ילמדו הלימודי חול ואח"כ לימודי הקדש:

הנה בודאי ידוע לו עד כמה שזוהו נגד כל שיטת ישיבות תו"ת

מיסדה ומנהלה, וכל הענין של לימודי חול בהישיבה. אינני בקי במהלך הענינים באיזה אופן הסכימו ע"ז אם לא הי' בזה שינוי שעברו ההוראה לא בדרך מעבר אלא בדרך התלבשות, וכידוע ההפרש בין מעבר והתלבשות (וגם בזה באופן השני של ענין ההתלבשות), אבל בכ"א הנה כל ענין לימוד זה הוא רק מצד ההכרח ואונס, במילא מובן שאין צריכים לעשות כל שינוי לכיוון ההפכי, כיון שגם על המצב דעתה צריכים להיות שרוים בצער, ובפרט כשהשינוי בא להוציא סדר מחזקתו שכבר נהג באופן כזה כמה שנים, ולשנות למצב יותר גרוע, ובל"ס ג"כ שיודעו מהשינוי בכל שאר הסניפים, וא"א לשער מראש כל התוצאות אשר בזה, מכל הנ"ל מובנות חו"ד בשאלתו אם יש מקום להשתדלות ולשנות הרי צריכים הם להחזיק את הענין עוד יותר מאשר עתה ולא להיפך.

ובכדי אשר יהי' בנקל לו דורכגיין ולפעול בעצמו והן אצל בע"ב יתאר בעצמו, ככל בנ"י המאמינים הרי גם אנו תקותינו שבכל יום ויום יבוא משיח צדקנו ויוציאנו מן הגלות בגשמיות ובמילא גם מן הגלות ברוחניות, ואז יצייר לעצמו שאם הי' עושה שינוי הנ"ל ועוד יתבונן שכעשר שנים עמד בנסיון למרות כל הקישויים העלמות והסתרים והוצאות שבדבר האט ער דורכגעטראגען שלימודי קדש באו לכל לראש, וברגע האחרונה לפני השיחרור מההעלמות והסתרים נהפכה ח"ו הקערה על פי' וביציאתו עם מושפעיו מן הגלות הרי נרשם המוסד שלו בין אלו שתחלה לומדים א.ב.סי. ורק אח"כ - להבדיל - אל"ף - אלופו של עולם - יו"ד למעלה, יו"ד - כאו"א מבני וננות ישראל למטה, וקו המחברם - הוא קו דסדר השתל' הקו דתורה ומצות שע"י ישראל וקוב"ה כולא חד.

בברכה להצלחה בעבודתו בקדש, ושיתקבל אצלו הדבר בקל ולא רק מצד נה"א כ"א גם בנה"ב.

(אגרת זו מיום י"ב סיון תשי"ב נדפסה באג"ק ח"ו)

התחלת הלימודים בכל הכיתות צ"ל בלימודי קודש

... בהנוגע לביה"ס צ"ל התחלת הלימודים בכל הכיתות בלימודי קודש, וכידוע דרז"ל ראשית עריסותיכם גו'. כן להשתדל ככל האפשרי שמספר שעות לימודי קודש יהיו עכ"פ לא פחות מלימודי חול, ומה טוב כו'

(אגרת זו מיום ח' שבט תשט"ו נדפסה באג"ק ח"י)

בימינו אלו מוכרח להתאמץ בכל עוז שכל ילד מבני ישראל ילמדו לימודי קודש כל היום כולו

... ועידה השנתית של איגוד הרבנים דאמעריקא,

... כל אשר לבו ער למתרחש בתוככי בני הנוער יודע, אשר תקופתנו זו רבת המאורעות חוללה מהפיכה רוחנית בחוגים רחבים בעקבות ההרפתקאות והאכזבה בדיעות ותנועות שונות ומשונות וכמה גורמים אחרים שאין כאן המקום להאריך בהם. ברם, אצל רבים ההתעוררות היא עדיין בבחינת ניבא ולא ידע מה ניבא, ואצל אחרים ההתעוררות היא יותר ממשית וברורה עד שקראו לזה "שיבה אל המקורות". הצד השווה שבהם - שהתעוררות זו יצרה שעת הכושר להעמיד חוגים רחבים מבני עמנו על קו האמת ודרך הישר, דרך התורה והמצוות. אבל דא עקא שאין מנצלים שעת הכושר זו כדבעי, ורבים עדיין המגששים באפילה מחוסר השפעה והדרכה מתאימה, להורות לעם ה' את הדרך אשר ילכו בה ובעיקר - את המעשה אשר יעשון.

וביחוד חשוב הדבר לגבי הנוער, אשר לפי תכונת נפשם כל התעוררות היא אצלם ביתר פנימיות וביתר תוקף ולא נרתעים מפני

שנוי באורח חייהם, אם רק יש להם ההרגש והכרה פנימית שנותנים להם האמת בלי פשרות בלי כחל ושרק. וכל השפעה טובה נכפלת אצלם פי כמה, ויפה שעה אחת קודם.

ומענין לענין באותו ענין - בענין מעמד ומצב בני ובנות ישראל הצעירים יותר, שעליהם בפרט נאמר ושנתם לבניך בפרשה ראשונה דקריאת שמע, תיכף בקבלת מלכות שמים, וחוזר ונשנה בפרשה שני', לגודל ההכרח בחינוך מלא על טהרת הקדש, ותלמוד תורה כנגד כולם.

והנה עוד בזמן הגמרא היו כאלו שהיו יוצאים ידי מצות תלמוד תורה בפסוק אחד שחרית ופסוק אחד ערבית ועד כאלו שהיו הוגים בתורה יומם ולילה. על אחת כמה וכמה בימינו אלו, שמוכרח להתאמץ בכל עוז שכל ילד מבני ישראל ילמדו למודי קדש כל היום כולו, ולכל הפחות - שילמדו במוסדות חינוך הנקראים במדינה זו בשם ישיבה קטנה. אבל יחד עם זה אין להתייחס ולהזניח ח"ו את אלו הלומדים בבתי ספר עממיים, פאבליק סקולס בלע"ז. צו השעה הוא - להשתדל בכל עוז לשמור על גחלת זו שלא תכבה ח"ו, ולכל הפחות - על-ידי תפילה כשרה בכל יום, שיהא שם שמים שגור בפי הקטנים. ומוכן אשר אין זו מטרה סופית, כי ההכרח הוא כאמור - למודי קדש כל היום כולו, אבל לא יהי' גם דבר זה קל בעיניך, ובפרט שהובטחנו - מצוה גוררת מצוה. ובעוה"ר מפגעי הזמן הוא - שיש נלחמים נגד הזכרת שם שמים בבתי הספר הכלליים ועוד גורמים חילול השם מבהיל לא נשמע כמוהו עד היום הזה. ולמותר להדגיש עוה"פ ועוה"פ, שהמדובר הוא על דבר תפלה כשרה, היינו המכונה (נאנ-דענאמינישאנאל). וכדי שיצא כרצוי ולפועל - צריך לשלול קריאת הבייבל בבתי הספר, כיון שזה יכול לתת פתח שידרשו לקרוא, ולהבדיל וכו'.

(אגרת זו מיום ט"ו תמוז תשכ"ג נדפסה באג"ק חכ"ב)

לפנינו שיחות בהם מעורר הרבי על ההשתדלות המיוחדת בה יש להשתדל כדי להנהיג לימודים על טהרת הקודש וע"ד הזהירות מלימוד לימודי חול:

צריכה להיות מסירות נפש שהלימוד יהיה על טהרת הקודש

... די צווייטע נקודה וואס איז נוגע בפרט אין היינטיקער תקופה - דעם אופן החינוך של תינוקות של בית רבן:

מצד די חוקי המדינה פון מדינה זו והדומות לה, איז געווארן א מצב מבהיל. ס'איז איינגעשטעלט געווארן אז ביי א קינד - ניט נאר א בן חמש למקרא, נאר אפילו שוין אין עלטער פון בן עשר למשנה און בן י"ג למצות און בן חמש עשרה לגמרא - קען ניט דורכגיין א טאג פון שנת וימי הלימודים וואס ער זאל ניט לערנען קיין לימודי חול.

און אויף דעם דארף מען ארויסנעמען די הוראה פון דעם בעל ההילולא, וואס ער האט זיך מוסר נפש געווען בפועל - און אויך געשיקט אנדערע אידן אויף מסנ"פ - צוליב איינשטעלן חדרים פאר אידישע קינדער, און אז דער לימוד אין די חדרים זאל זיין על טהרת הקודש, און ניט משנה זיין ח"ו די דרכי החינוך ווי זיי זיינען געווען איינגעפירט ביי אידן במשך כל הדורות,

איז דאך על אחת כמה וכמה בימינו אלה, און אין דער מדינה וכיו"ב, וואס עס איז ניט ח"ו א מצב של סכנה בגוף, דארף מען לייגן די גרעסטע השתדלות, אז דער חינוך פון אידישע קינדער זאל זיין על טהרת הקודש, ניט אריינמישן אין דעם קיין לימודי חול, נאר ווען דער חוק לאזט ניט קיין מעגליכקייט אויף ניט לערנען און - נאר אין דער כמות.

במקום שמוכרחים מצד חוקי המדינה ללמוד לימודי חול צריכה להיות השתדלות למעט בכך ככל האפשר

אפילו די וואס קענען ניט ביישטיין דעם נסיון - איז אבער דער אמת אז בכמה וכמה אופנים קען מען יוצא זיין מיט א פרט שבפרט און אין א פארנעם הכי קטן. ס'איז לגמרי קיין הכרח ניט אז די לימודי חול זאלן זיין אין דער כמות ואיכות ווי זיי זיינען איצטער איינגעפירט אין בתי ספר וועלכע געפינען זיך אינטער די הנהלה פון אנשים (או נשים) יר"ש.

מ'דארף זיי נאר מעורר זיין און מעודד זיין, אז זייער השתדלות דארף זיין ניט אזוי אויף מדייק זיין אין מקיים זיין חוקי המדינה, נאר מקיים זיין די מצות וחוקים פון, להבדיל, דער אויבערשטן, וואס מ'איז "מושבע ועומד מהר סיני" נאך אידער עס זיינען געווען חוקי המדינה.

אמת טאקע, אז "דינא דמלכותא דינא" איז אבער (נוסף לזה וואס אין ענינים פון אידישקייט "האבן מיר אידן אויף זיך ניט קיין דעה זאגער", איז אפי' אזא וואס קען ניט ביישטיין דעם נסיון פון נאר לימודי קודש, איז) אין די מסגרת וואס חוקי המדינה ערלויבן, דארף זיין די השתדלות אז מערער צייט פון די תלמידים ותלמידות, ועאכו"כ מערער שימת לב, זאל זיין פארבונדן מיט לימודי קודש, און בלויז דאס וואס איז מוכרח לכל הדעות זאל מען אפגעבן אויף לימודי חול.

הלימודים מוכרחים להתחיל בלימודי קודש ורק אח"כ - כשהילד כבר עייף ובמקום שמוכרח - ללמוד מעט לימודי חול

דאס איז אין צוגאב צו דעם אז דאס לערנען לימודי חול זאל

ניט זיין אינדערפרי בתחילת הלימוד - "ראשית עריסותיכם", עס איז לגמרי ניט נגד החוק, אז "ראשית עריסותיכם" זאל זיין "תרימו תרומה לה" - מ'זאל אויפהויבן דעם קינד צום אויבערשטן דורך לימוד תורתו של הקב"ה, און ערשט דערנאך, בשעת דער קינד איז שוין פארמאטערט, און מ'האט ניט קיין ברירה, גיט מען א משך זמן הכי מצומצם אויף לימודי חול. און וויבאלד אז "איני מבקש כו' אלא לפי כחן", איז א זיכערע זאך, אז מיט א השתדלות הכי קלה ובשימת לב המתאימה קען מען גלייך מקטין זיין דעם זמן וואס אידישע קינדער לערנען לימודי חול, און אפגעבן שלא בערך מערער זמן, סיי בכמות סיי באיכות, אויף לימודי קודש - די החלטה דארף נאר זיין אין אן אופן וואס מ'פילט אז דער ענין איז א דבר המוכרח ווארום אזוי איז דער פסק דין אין הל' ת"ת, און דעמאלט איז א דבר ברור אז מ'וועט דאס דורכפירן.

און כשם ווי מ'האט געזען ביים בעל ההילולא, אז ניט קוקנדיק אויף דעם וואס בימיו האט זיך ניט געזען קיין אויסזיכט אין דרך הטבע אז זיין השתדלות אין חינוך על טהרת הקודש במדינה ההיא זאל מצליח זיין - זעט מען איצטער די פירות פון דער השתדלות בעיני בשר.

(שיחה זו נדפסה בלקוטי שיחות חט"ז, שיחה ליו"ד שבט)

חורבן ברוחניות ובגשמיות ר"ל

ישנם הטוענים שהתורה היא ענין של הבנה והשגה, "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", ואם כן מה איכפת אם יערבו בזה גם חכמות אחרות, ללמוד מספר שעות תורה ומספר שעות חכמות אחרות, להבדיל, ולעשותן סמוכות ולענין אחד, מה קלוקל יכול לצאת מכך?

מלמדנו נס חנוכה, אשר בדרך זו, לא רק שאין השמן הטהור מטהר את השמן הטמא, כי אם אדרבא, "טמאו כל השמנים", השמן הטהור נטמא אף הוא. והדבר מביא לא רק לחורבן ברוחניות, כי אם גם בגשמיות ר"ל.

(תרגום מהוספות ללקו"ש ח"ב, שיחה לחנוכה, סעיף ו)

לשלימות הענין יש לעיין במפתחות לספרי לקו"ש ל"ט כרכים ובמפתחות לספרי האגרות קודש כ"ז כרכים בערכים המתאימים (חינוך; חכמות האומות; לימודי קודש; חינוך בנות וכיו"ב). כמו כן כדאי לעיין גם בלקו"ש ח"א שיחת פרשת שמות; לקו"ש ח"ד שיחת פרשת עקב; לקו"ש ח"ג שיחת יב-יג תמוז; אוצר חידושים בש"ס על מסכת סנהדרין בערך ע"ד חכמת האומות; מפתח להוראות והדרכות בעניני חינוך והדרכה בעריכת הרה"ת לוי שי' גאלדשטיין, ותן לחכם ויחכם עוד.

הוספה א הזהירות מלימוד בקולג'

לפנינו ארבעה מכתבים מכ"ק אד"ש מה"מ ע"ד הזהירות
מלימוד בקולג' וכיו"ב:

נבהלתי לשמוע הסברא ללמוד בקולג'

... נבהלתי לשמוע שיש סברא אצלו לבקר ללמוד באיזה קולג'
וכה"ג. תקותי ובטחוני שיזניח סברא זו לגמרי, וירגיע רוחי בבשו"ט
זו.

(אגרת זו מיום י"ג אלול השי"ת נדפסה באג"ק ח"ג)

"וואס האט ער צום רבי'ן וואס ער שלעפט עם מיט זיך אין קאלעדזש"

... מפני קוצר הזמן לא הארכתי אז כדבעי למהוי וגם חשבת
שאולי אין צורך באריכות בזה וגם מלים קצרות יספיקו לו. אבל
מכיון ששתק ולא ענה לי על זה, הנה ידוע בש"ס שיש שני פירושים
בשתיקה: כיון דשתיק אודויי אודי לי, או שתק דבטולי בטלי
לדבריו. וכיון שיש מקום לספק, הנה בא בזה באריכות קצת יותר.

וזהו המצב כפי שאני רואה אותו:

כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בחר בו ועשהו לשלוחו להנהיג עדת בני ישראל במחננו. שלוחו של אדם כמותו, ואחד הטעמים בזה הוא, כי המשלח נותן מכוחותיו להשליח. זהו בכל אדם בכלל, בפרט באדם שהוא פנימי ועוד יותר אם המשלח הוא עצמי, וידוע מאמר הבעש"ט עצם כשאתה תופס במקצתו הרי אתה תופס בכולו (מובא במאמר ר"ה פ"ב). הרי כשהמשלח נתן להשליח מכוחו הרי זה כאילו כולו נמצא שם.

לאיזה תכלית שלחו כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ? הרי ברור הדבר שהוא כדי לנהל עדתו בדרכי התורה והמצוה ולעזרם שיעלו כל אחד ואחת מהם במסילה העולה בית א-ל. פשוט ג"כ שלוח צריך שגם השליח ילך בעלי' אחר עלי' הרבה יותר מקהל עדתו שממונה לראש עליהם. על ידי איזה אמצעים יכול השליח לעלות? ישנה לזה דרך המלך מלכו של עולם, דרך סלולה ומבוארה על ידי חז"ל בכלל, נשיאי חב"ד בפרט, ונשיאנו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ביחוד, באיזה אופנים אפשר להפטר מפתויי היצר הרע הנקרא דער קלוגינקער, שזהו הקו דסור מרע, ואיך לעלות בקו דעשה טוב.

אחרי כל זה אם ח"ו נכונה השמועה ששמעתי על דבר רצונו בענין הקאלעדזש הנה כמה תוצאות לזה: א) מזמנו המצומצם גם בלאו הכי ילך חלק גדול שלא על ההשתדלות במילוי תפקידו הנ"ל. ב) חלק מזמנו ישתמש בו לענינים שהם מנגדים למילוי תפקידו הנ"ל. ג) ממנו יראו וכן יעשו בתוספת מרובה גם קהל עדתו, לאמור: אם השליח של הרבי מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ, אחרי שלמד כמה שנים בישיבתו, בכל זה מוכרח הוא כדי צו ווערן א מענטש ללמוד תורת הקאלעדזש, אם כן למה לנו לחיות בטעות ומוטב שנשלח בנינו ובנותינו לכתחילה לקבל חנוך כזה. ד) והיא העולה על כולנה, וואס האט ער צום רבי'ן וואס ער שלעפט עם מיט זיך אין קאלעדזש, כי כוחות המשלח נמצאים בו, וכאשר

גופו הוא הולך לקאלעדזש, הרי גם נפש האלקית האסורה בגוף זה מוכרחת ללכת ג"כ, ובדרך ממילא גם כוחות הרבי המלובשים בנפש האלקית זו, וכנ"ל, דמקצת מן העצם כו', נמצא שלעפט ער כביכול דעם רבי'ן מיט זיך.

אין חפצי להאריך יותר בכל זה, וגם איני רואה הכרח לזה, כי בודאי גם הנ"ל מספיק די והותר.

איני יודע אם הנסיון גדול בשבילו כל כך, ובכל אופן תקותי ובטחוני שיעמוד בנסיון זה ואז בודאי יראה כי זהו ענין הנסיונות כי לא הי' בדבר זה ממש. וכידוע בחילוק נסיונות ובירורים. ויוסיף שיעור בלימוד התורה בכלל ותורת חב"ד בפרט ותורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ביחוד, אשר כל זה הוא עצה שלא יבלבלוהו מחשבות שהן צריכות להיות זרות לו, ויוכל למלא תפקידו תפקיד נשמתו בעלמא דין מתוך מנוחת הנפש.

(אגרת זו מיום כ"ד אלול השי"ת נדפסה באג"ק ח"ג)

חבל על כל רגע שאין ממלאים אותם מתאים למילוי שליחות

... בהמשך לשני מכתבי שכתבתי לו עוד קודם היו"ט, ושמפני הטרדות דחודש תשרי הוא חודש הכללי לא יכולתי להמשיך הענין. ואף שלא נענית עדיין על שני מכתבי הנ"ל, הנני בזה להמשיך שיחתי (בענין הקאלעדזש), ובהמשך להנ"ל:

לכאורה יש בידו לומר, כיון שנדמה לי (היפך מה שכתב הרמב"ם הל' גירושין סוף פ' ב') שרצוני לבקר וללמוד בקאלעדזש, אלא שיש מי שאומר שאין זה מתאים בשביל מעמדי ומצבי בכלל, כי אין מתאים לציור של תמים ולציור של תלמיד כ"ק מו"ח אדמו"ר

הכ"מ, אשר אז כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ מלוה אותו בכל דרכיו וא"כ בהליכתי לקאלעדזש מוכרח הוא כביכול ללכת אתי לשם, עפ"י פסק רז"ל תלמיד שגלה מגלין רבו עמו (מכות י', א'), הנה מי אומר שמוכרח אני בכל זה ולשעה אפסיק ח"ו הציור של תמים וכן אפסיק ח"ו לפי שעה הציור של חסידו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ וממילא יפלו הטענות,

אבל אין זה בידו כבר, ועל פי הידוע גם בתורת הנגלה, אשר גר שנתגייר הרי שוב אינו יכול לחזור ח"ו, ואף אם יחטא אח"כ בכ"ז ישראל הוא כיון שנתגייר פעם אחת. ועל דרך זה כן הוא בקדושה גופא, כי מי שנעשה חסיד פעם אחת ומי שנתקשר לאדמו"ר אשר במילא ה' כמים הפנים אל הפנים ונתקשר אדמו"ר עמו, הנה אין עוד ביכלתו להפסיק ח"ו ההתקשרות, כיון שזה תלוי גם בהאדמו"ר, והוא ברוב טובו וחסדו אסור עמו באזיקים, ועל דרך מה שכתוב באגרת התשובה רפ"ז מלך אסור ברהיטי מוחא כו', ולכן נקרא הקב"ה מלך עלוב עיי"ש, אשר על דרך זה הוא בצדיקים ובפרט בנשיאי הדור ובפרטי פרטיות נשיאי תורת הנסתר, וכידוע בזוהר (ח"ב דל"ח ע"א) אשר מאן פני האדון הוי' דא רשב"י

... אין רצוני להאריך בזה, כי בטוח אני אשר סוף כל סוף זרוק חוטר אלא אעיקרא קאי, ויתגלה בו העיקר והשורש, שזהו ההתקשרות לכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ על ידי אשר נלך "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", ויבשרני בשורות טובות בזה. ומובן אשר ההקדם בזה ישובח, כידוע אשר ימים יוצרו, אשר נקצב לאדם מספר הימים לברר חלקו בעולם, וא"כ חבל על כל יום שעה ורגע שאין ממלאים אותם מתאים למילוי שליחות נשמתו בעלמא דין.

(אגרת זו מיום כ"ח מר-חשון התשי"א נדפסה באג"ק ח"ד)

אסור לאדם לעמוד במקום סכנה

בודאי מובן (ורגיל) אשר הנוער צמא למצוא challenge דבר חדש וכו' – ולא עוד אלא שיש לזה יסוד בציווי חז"ל לעשות "כמאן דבעי למיעבד", היינו לנצל הכוחות שניתנו לו במילואן,

לאידך גיסא מובן ג"כ ופשוט שאינו ענין כלל לחפש challenge טרם שיזדיין בנשק שיוכל להתגבר עליו ולתקנו (עכ"פ שידע שיש סיכויים טובים לזה) – ולא שינוצח על ידו (שאז תיתוסף קלקול בעולם ואצלו וכו'), ובנוסח חז"ל שאסור לאדם לעמוד במקום סכנה ועוד יותר – כבתפלה שאומרים אותה קודם להתפלה "אל תביאני לידי נסיון".

בנוגע ליהודים – ובפרט בתקופתנו "secular education" זו שמזכירה לעיל וקאלעדזש בכלל – ה"ז בדוגמא לאדם בריא האומר שכל ימיו חי בתנאים בריאים והי' בריא וראה רק בנ"א בריאים ובמילא אינו מנצל הכחות שלו כלל, ומהי תכלית חייו? ולכן קס"ד שיעתיק דירתו למקום מחלות – מתדבקות – שיש בהן סכנה, ולאחרי זה ינסה אולי מסוגל הוא להתחיל ללמוד חכמת הרפואה במקום זה וכו'. והנמשל מובן.

ישנו challenge מוכן בשביל בנות מבנ"י הדומות לה, אשר מוכרח להתגבר עליו, והוא: החסרונות שמזכירה בנוגע לאוירת הסעמענארים (– וביה"ס בכלל) אפשרי לתקנו, אבל רק ע"י אלו שהרגישו בעצמן ופגע בהן החסרון – אלא שכלל הישג טוב דרושה לזה הכנת עצמו – עד כדי יגיעה בזה, כוונתי: לרכוש ידיעות מספיקות במקצועות הנלמדים בהסמינארים, מומחיות בפדגוגיא, החלטה תקיפה לא להתרשם באם לא יראו הפירות תומ"י ולא ליבוש מפני המלעיגים – ולאחרי זה להתחיל לשנות האוירה וכו' ובהתלהבות ובמסנ"פ. ובודאי שהשי"ת יצליח.

(אגרת זו משבט ה'תשל"ב נדפסה באג"ק חכ"ז)

הוספה ב גדר לימודי חול

לפנינו ביאור מכ"ק אד"ש מה"מ בתניא פרק ה' ע"ד
הגדר בלימוד חול ואופני היתר לימודם:

... ומה שהעיר בדברי המגדל עוז (יד הל' ע"ז רפ"ב) שהרמב"ם
לא קרא בספרי מירוס וכיו"ב - דמוכח להיפך ממש"כ במו"נ ח"ג
פכ"ט ופ"ל ובאגרתו לחכמי מרשיליא,

כן גם דעתי נותנת. ואף שבפרקים הנ"ל יש לדחוק שכוונת
הרמב"ם היא שקיבל שכך כתוב בספרי הע"ז וכו' וכדעת המג"ע,
אבל א"א לומר כך בספמ"ט שם. ולהעיר מפתחת הח' פרקים.

ודברי המג"ע פליאה הם בעיני, ובפרט דמביא את המו"נ ח"ג
בפירושו (הל' יסוה"ת פ"א ה"י). ואולי י"ל דכיון דלשון המו"נ
הוא העתק מערבית, אפשר דאינו מדויק כ"כ בזה, לדעת המג"ע,
והכוונה היא שהרמב"ם קיבל כל הכתוב בס' הנ"ל. ואגרת הנ"ל
אולי לא ראה המג"ע.

ועדיין צ"ע, שעכ"פ הו"ל - להמג"ע - להזכיר את המו"נ הנ"ל.

וצע"ג גם ברמב"ם למה לא הביא ביד"ו הדין דלהבין ולהורות
מותר, ואפילו במעשה, דאין זה נשמע ממש"כ בהל' ע"ז פ"ג ה"ב
ובהל' סנהדרין רפ"ב. שוב ראיתי דעמד ע"ז במנחת חנוך מצוה
תקי"א, והניח בצ"ע.

ומה שהעיר במש"כ בתניא ספ"ח: בחכמת האומות

- "עו"ג" אינו בדפוס הראשון וכו'. והיא הוספה מאוחרת מיראת הצנזור. ובקצת הוצאות שינו ל"חכמות אחרות" (לעמבערג תרט"ז ועוד). ולא הסתפקו בזה (ווילנא תרל"ב. ועוד) והעירו בשולי הגליון: ומוציא אותן לדברי הבאי וחקירות מינות! -

הוא מלביש ומטמא כו' בטומאת ק"נ כו' אלא א"כ כו' וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן וסיעתן שעסקו בהן,

ושקו"ט במכתבו איך הוא בחכמות ע"ז. דלכאורה הן מג"ק הטמאות שהרי הלימוד בהן נאסר באל תפנו אל האלילים, אבל מוכרח לומר שגם הן מק"נ, שהרי להבין ולהורות מותר, וזהו טעמו של הרמב"ם שעסק בהן. וא"כ גם הן נכללו במש"כ בתניא שם. - כמדומה שזה כוונתו במכתבו אלי.

ולפענ"ד א"א לומר כן. וממנ"פ: אם לומד חכמות ע"ז שלא ע"מ להורות - מטמא בחי' חב"ד שבנפשו בטומאת ג"ק הטמאות לגמרי, וכמו בשאר איסורים. ואם לומד ע"מ להבין ולהורות - ה"ז נכלל בקדושה, במכש"כ וק"ו ממילתא דבדיחותא שבתניא פ"ז שאינו אלא לפקח דעתו וכאן הוא הקדמה וחלק מלימוד התורה.

- אופן עדמ"ש במכתבו יש למצוא במאכלות אסורות, שהן מג"ק הטמאות, אבל אם אוכלן לפקוח נפש, שהתירו רז"ל ונעשה היתר (גמור) - ראה אגה"ק סכ"ו - וכוונתו אינה לש"ש כדי לעבוד את הוי' עי"ז - ה"ז שייך לק"נ (פ"ז שם). -

והטעם שיכול להעלות חכמות ע"ז שמג"ק הטמאות, אף שהם אסורים וקשורים, לקדושה הוא כדוגמת האופן שזדונות נעשו לו זכויות הואיל ועל ידי זה בא כו' (שם פ"ז), וגם בנדו"ד כן הוא הואיל ועל ידיהן מברר ד"ת וכו'.

ומדי דברי במרוז"ל בתניא שם: וזהו טעמו של הרמב"ם כו' -
אציע ג"כ תמי' גדולה שיש בזה בהשקפה ראשונה. והיא:

לכאורה בא רבינו הזקן בזה לתרץ איך עסקו הרמב"ם וכו'
בחכמות אלו. ומבאר שהוא מפני שידעו להשתמש בהן לתומ"צ.

ואינו מובן כלל למה תפס את הרמב"ם וכו' - הרי התורה צייתה
ורפא ירפא, ומצוה לחשוב תקופות ומזלות (שבת עה, א), ובעיר
שאינן בה רופא אסור ת"ח לדור שם (סנהדרין ספ"ק), ובן אחי'
ממונה על חולי מעים (שקלים רפ"ה), ור"י בן חנני' אמרו עליו כל
כך יש בידך (הוריות י, א), ור"ש בן חלפתא עסקן בדברים הי' (חולין
נז, ב), וכו' וכו'.

והביאור בזה, לפענ"ד, בהקדם דכמה אופנים ישנם בלימוד
וידיעת חכמות או"ה. וסדרן מלמעלה למטה: א) ידיעת חכמות
אלו מן התורה. וכמו חכם כשמראין לו מפה יודע ממנה כל פרטי
הבנין, כן הוא בתורה שהיא המפה ודיפתרא שע"פ תכניתה נבה"ע
(ב"ר רפ"א). וכמסופר בבכורות (ח, א) שר' יהושע בן חנניא למד
זמן עבור נחש מן הכתוב. ובמדרש תהלים י"ט, על שמואל ועל ר'
הושעיא ע"י שהי' יגע בחכמתה של תורה למד מתוכה כל מה שיש
ברקיע. ואצ"ל מה שנאמר בפירוש בתושב"כ ותושבע"פ - שכל זה
הוא תורה ממש, שהיא חכמתו כו' וכמאמר הרמב"ם הידוע שאין
הפרש בין ובני חם כוש ומצרים כו' ובין אנכי ה"א (פיה"מ חלק יסוד
ח).

ב) בלימוד חכמות אלו כשהתורה מצווה ע"ז באופן ישר. וכמו
המ"ע על בי"ד שיחשבו (רמב"ם הל' קדה"ח פ"א ה"ז) וצריכין לידע
דרכי ע"ז וכישוף וכו' כנ"ל, והתירו לבית ר"ג ללמוד חכמת יונית
מפני צורך הצבור (ראה תוד"ה ארור מנחות סד, ב. קו"א להל' ת"ת
לאדה"ז פ"ג ס"א) וכה"ג. שאין לימוד זה לימוד תורה, אבל מצווה

היא - וגם קודם שנשתמש בהלימוד לקדש החדש וכו' וכשאר מצוות דאורייתא או דרבנן.

(ג) כשאנוס לחשוב דבר חכמה והוא במקום שאסור בד"ת שדינו להרהר בחשבונות וכו' (עיין אחרונים שו"ע או"ח רספ"ה). וי"ל שזה נכלל ג"כ בכוונת המדרש (דברים רבה פ"ח, ו) ששאלו את שמואל והלא אתה אסטרוולוגי א"ל לא הייתי מביט אלא בשעה שהיית נפנה לבית המים. - אשר ג"ז הוא מצוה אבל באופן שלישי.

(ד) כשלומד תורה או שחפץ לקיים מצוה וא"א לו מפני חסרון ידיעה בחכמות אלו ואז ממלא חסרונו זה, וכמאמר רב שגדל י"ח חדשים אצל רועה (סנה' ה, ב) לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר. - לימוד זה אינו לא תורה ולא מצוה, אבל הכשר והכנה לתומ"צ. ואולי גם לימוד הל' ע"ז וכשוף ע"י בי"ד מסוג זה.

(ה) ההתחכמות - במדה הדרושה ולא יותר - בעסקיו כדי למצוא פרנסתו (ראה דרך מצותיך להצ"צ קד, ב), או כשעושה מהחכמות עצמן אומנות וקרדום לחתוך בהן - ה"ז הכשר והכנה לדבר היתר.

והנה כל מה שמצינו בתורה ובמרז"ל בכמה בני"י שהתעסקו בחכמות או"ה, בכולם י"ל שהי' באחד מאופנים הנ"ל. ואין שיין בזה להקשות איך עסקו ולתרץ שהוא מטעמים שנתבארו לעיל - כי פשוט הוא, אי בעית אימא קרא אב"א מרז"ל אב"א מעשים בכ"י.

ומה שמקשה רבינו הוא מלימוד הרמב"ם וכו' שכותב בפירוש שלמד מספרי או"ה וכו' (וא"כ אינו כאופן הא'). ואין עיקר קושיתו ממה שלמד ספרי ע"ז (כמ"ש במו"נ שם), או ממה שלמד ספרי התוכנים היונים (כמ"ש בהל' קדה"ח ספ"ז), כי עי"ז ביאר טעמי המצוות חשבון קדה"ח וכו', וא"כ הוא אופן הב' - ותוקף הקושיא הוא מלימוד חכמות האחרות וכמו רפואה מספרי גאלינוס וכו'. וא"א לומר שהי' לעשותם קרדום לחתוך בהן, שהרי למדם בעת

שהיתה פרנסתו מצוי' ע"י אחיו שהחזיק אותו ואת ב"ב, כידוע במכ' הרמב"ם. וכן הרמב"ן הי' בקי בכמה חכמות ולא עשה כל החכמות קרדום לחתוך.
ובתירוץ לזה בא אופן ששי.

(ו) שמותר ללמוד חכמות או"ה גם קודם שמנעו חסרון ידיעתו בהם מהבנת התורה, אם רק יודע להשתמש בהן אח"כ לעבודת ה' או לתורתו.

ועפ"ז יומתק גם דיוק הל' בתניא: וזהו טעמו - לשון יחיד, אף דמביא מקודם שני היתר הלימוד. כי טעמו של הרמב"ם וכו' בעת הלימוד הי' רק טעם אחד, אף שאח"כ נתהפך הגלגל ובמות עליו אחיו, הוכרח לעשות החכמות קרדום לחתוך בהן*).

עוד יש להעיר למה שהביא את הרמב"ם והרמב"ן ממ"ש בשער הגלגולים (הקדמה לו, ועייג"כ שה"ג לחיד"א בערכם) ששניהם לא זכו לחכמת הקבלה, עכ"פ עד סוף ימיהם. ושייכות חכמת סדר ההשתלשלות שבקבלה ועניני קבלה מעשית לחכמות הטבע וכו' מובנת.

(אגרת זו מיום י"ט סיון תש"ט נדפסה באג"ק ח"ג)

* באגרת הרמב"ם (פאר הדור סמ"א) שנלקחו נשים נכריות כו' והא-ל יודע שלא נלקחו מתחלה אלא לרקחות כו' מ"מ נתמעטה עונתה כו'. - שמכ"ז ראי' למש"כ למעלה.

ואולי גם מפ"ז פורש שם הרמב"ם בתניא - כי הוא ביאר טעמו בפירוש, וממנו נלמוד על הכלל.

וצל"ע בכתבי הרמב"ן ובפרט במש"כ ע"ד הרמב"ם שאם העתיק הנ"ל - מבוארת במילא הזכרת הרמב"ן בתניא שם.

... במענה על מכתבו מי"ד תמוז:

(א) כמה מקושיותיו על מש"כ במכתבי יסורו מאליהם על ידי הקדמה כללית, והיא:

במש"כ בתניא פ"ו ואילך בשייכות הדצח"ם לק"נ או לגקה"ט - יש שתי חלוקות: שייכות הדבר מצ"ע, או שייכותו ע"י הפעולה שנעשית בו.

מובן מאליו ששייכות זו השני' אינה אלא בחלק הדבר שהפעולה תופסת בו, ולמקום שהפעולה מקורה משם.

דוגמא לדבר: מאכל היתר - ניצוץ האלקי המקיים ומחי' אותו הוא מסוג הניצוצות המתלבשים בק"נ. וכן הוא תמיד וגם ביוהכ"פ. דפשיטא דאין מאכל יורד במדריגתו מפני קדושת יוהכ"פ.

וליהפך: מאכל האסור - ניצוץ המקיים ומחי' אותו הוא מהניצוצות המתלבשים בגקה"ט. וכן הוא תמיד וגם בשעת הסכנה.

- ושני חילוקים עקריים בין ניצוצות אלו:

א. ניצוץ שבק"נ יש בו "הרגש" שהוא ניצוץ אלקי, אף שהוא מצומצם, משא"כ ניצוץ שבגקה"ט נחשך לגמרי עד שנעשה ע"ד חתיכה עצמה נעשית נבלה (בלשון זה הוא בדרושי כ"ק אדנ"ע, אלא שלא רציתי להעתיק תיבות אלו בספר קצורים והערות לתניא ע' קמ"ג, עיי"ש. ועייג"כ תניא פ"מ וקיצור לתניא פ"ו).

ב. ניצוץ שבגקה"ט נלקח ממקום גבוה ביותר, זאת אומרת, שנמצא בו כח תקיף יותר (היינו מסוג תקיפות יותר גדולה, וכמו תוקף הארי והשור ששונים באיכותם ולא במיעוט וריבוי) מכמו כח הניצוץ המתלבש בק"נ (ראה בסו"ס דרך מצותיך להצ"צ ד"ה אחרי וביאורו).

והנה יהודי האוכל מאכל היתר ביוהכ"פ, אין ביכולת פעולה מוגבלת זו לשנות סדר הבריאה, להוציא מהמאכל הניצוץ שבק"נ ולהכניס בהמאכל ניצוץ שבגקה"ט (עיינן בהגהות אדנ"ע לתניא פ"ו - נדפסו בס' הקיצורים הנ"ל ע' קט"ו - שלכן לא נאמר בערלה וכלאי הכרם "וקיום גופם"). ופעולתו היא - דכמו שמוריד עצמו לגקה"ט, כך מוריד את המאכל והניצוץ שבתוכו לשם. וכמו שכחו שהשקיע בהאכילה נאסר ונקשר ע"י החיצונים כך פועל גם בהמאכל והניצוץ.

ולהיפך - כשאוכל מאכל אסור לפקו"נ - אין הענין שמחליף הניצוצות, אלא שבמקרה זה התירו רז"ל את קשר הניצוץ שהי' מקושר ע"י החיצונים ואשר זה החשיך אורו וההרגש שלו, ובמילא יכול הוא להעלותו וכו' (וראה ג"כ דרמ"צ להצ"צ מצות תשובה ספ"ג ובכ"מ),

אבל לעולם הן הן הניצוצות שהיו במאכל קודם אכילת יוהכ"פ או אכילת חולה מסוכן ולאח"ז.

(ועצ"ע ובירור איך הוא בגר, יפת תואר, עבד כנעני, קדלי דחזירי כשהותרו וכיו"ב, ואכ"מ).

ועוד מובן: במקום שע"י הפעולה צ"ל שינוי השייכות למקום אחר, צריך שהפעולה תבוא ממקום ההוא, וכנ"ל.

דוגמא: יהודי (גוף ונפש החיונית שלו הם מק"נ בעצמה) אוכל מאכל היתר (ק"נ בעצמה) סתם (לא לש"ש וגם לא למלאות תאוה) אין נעשה שום שינוי בשייכות ומקום הניצוץ והמאכל - (רק זה שנתעלה למעלת מדבר כיון שנעשה דם ובשר כבשרו. אבל אין זה מעניינו).

מעין דוגמא לכהנ"ל בתורת הנגלה: איסור חפצא ואיסור גברא, בסתם מוקמינן אחזקה וכו'.

ועתה אבוא בקצרה, על הסדר במכתבו, במה שהקשה עלי:

(ב) איך כתבתי באופן ב' שהלימוד הוא מצוה גם קודם שקידש החדש, והלא עד שיקדש החדש הוא לימוד סתמי.

ואינו מובן. כי זה לשוני שם: כשהתורה מצווה ע"ז באופן ישר. וליתר שאת, הדגשתי מלת מצווה. והלזה יקרא לימוד סתמי?

ופשיטא שאין כוונת הציווי שהלימוד יהי' ע"ד לימוד ריב"ח (בבכורות ח, א) - היינו אופן הא' שבמכתבי - כי אין זה שייך אלא ליחיד סגולה, והתורה על הרוב תדבר. גם אין נפ"מ אם ילמוד מספרי היונים או מספרי חכמת החשבון וכו' שהיו באומתנו ונאבדו - כל' הרמב"ם - כי אין הלשון הסיבה אלא התוכן.

(ג) מהו החילוק בין אופן הב' והד', הלא שניהם הם רק הכשר והכנה למצוה.

אופן הב' כתבתי במכתבי, וכנ"ל, שהוא כשציוותה התורה ע"ז באופן ישר, משא"כ באופן ד'. וכלום קלה היא מה שיש מונים חשבון תקופות ומזלות במנין המצות. וכלום עלה בלב אדם למנות לימוד מומי בהמות אם קבועים הם או עוברים למ"ע!?

וראה מש"כ ומה שהביא ממק"א בס' המועדים בהלכה לענין העילוי דהכנה דעשית הסוכה.

והארכת בהתועדות דשבת זה במה שאמר משה מצוה שבאת לידי אקיימנה (מכות י, א) ע"י הבדלת ג' ערי מקלט בעבר הירדן, אף שידע שיקלטו רק לאחר זמן.

(ד) אופן הה' - התחכמות, ורק כפי הדרוש, בעניני פרנסה - ה"ז צ"ל קדושה גמורה.

ולא הבנתי. דהעסק במו"מ עצמו ומציאת הפרנסה הוא ק"נ ואיך

תהי' ההכנה לזה קדושה גמורה? אלא כהנ"ל הוא ק"נ עצמה. וכן נשאר בחזקתו כשעושה בסתם. ועיין אדר"נ פי"א, אגה"ק ס"ט.

(ה) מהו סו"ס החילוק בין אופן הד' והוא"ו כיון שבשניהם כוונתו לש"ש בעת הלימוד?

החילוק פשוט. בלימוד חכמות האומות סתם ה"ז מטמא חב"ד שבנפה"א, היינו שמורידה מקדושה לקליפה. והנה ירידת מצוה למדרי' השני' שבקליפות, היינו גקה"ט, הותרה באופן שבעת הירידה נעשית העלי' ולא רק ההכנה לזה. עשה דוחה ל"ת אם בעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה (שבת קלב, ב. וראה ג"כ משל"מ הל' ק"פ רפ"י. ובמלא הרועים ח"א מע' עשה דוחה ל"ת בתחלתו).

ולכאורה היתר הירידה למדרי' הראשונה שבקליפות, היינו ק"נ, ג"כ צ"ל בתנאי כזה, היינו באופן הד'. - וזה מחדש האופן הששי, שבק"נ הותרה הירידה אף שאז אינה אלא הכנה לש"ש.

(ו) אופן השלישי הוא לימוד לש"ש ולא מצוה - באופן שלילי. היינו זהירות בשמירת איסור - כמו שכתבתי אני.

ולא פירש טעמו בזה. דהרי כיון דאסור לחשוב ד"ת במבואות המטונפות, ורק ע"י חשבונות של חכמות האומות יכול להשמר מזה, ה"ז קיום ענין דל"ת, ולא רק עשי' לש"ש. וכחילוק דבכל דרכיך דעהו או קיום מצוה בפו"מ. והן הן שני הסוגים שבתניא פ"ז: א. האוכל כו' כדי להרחיב דעתו כו'. ב. לקיים מצות עונג שויו"ט. וראה ג"כ שם ספל"ד: החומש מעלה עמו כל הארבע ידות כו' ומלבד זה הרי בשעת כו' - שזהו עילוי נוסף, כמובן.

(ז) בק"נ יש שני אופנים: לש"ש - עולה לקדושה, שלא לש"ש - יורד לגקה"ט.

כנ"ל - אינו לפענ"ד. דשלא לש"ש אם אינו למלאות תאוה,

אלא סתם - ה"ז ק"נ עצמה ובמקומה נשאר. אב"א סברא - כנ"ל סוף סק"א. אב"א מעשים בכ"י - דקטן באכילתו אינו מוריד ואינו יורד לגקה"ט. ואב"א מרז"ל, שדייק בפ"ז: אך מי שהוא בזוללי כו' למלאות תאות כו'. ומפורש הדבר בקיצור לפ"ז ולפ"י.

(ח) מפני מה כתב אדה"ז בספ"ז טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל - ולא "טעמים".

סגנון נפוץ הוא ביותר שהתיבה "מושכת אחרת עמה". דוגמא בפרשת השבוע: למען ינוח עבדך ואמתך כמוך - ולא "ינוחו". ולכן ת"א, שמתרגם קרוב ללשון, ינוח. ותיב"ע, שהוא קרוב לכוונה, ינוחון.

(ט) סו"ס מהו החילוק דחכמת ע"ז מחכמת החשבון וכיו"ב?

ע"פ הנ"ל מבואר:

חכמת ע"ז נאסרה באל תפנו גו' - ה"ה מגקה"ט, היינו שבה ניצוצות מגקה"ט. וזה מקומה מצ"ע ובלמוד סתם - אם לומד להבין ולהורות - התירו רז"ל הקשר והאיסור והניצוצות הנ"ל עולים ממקומם כו'.

חכמת החשבון וכיו"ב - ה"ה מק"נ, וזה מקומה מצ"ע ובלמוד סתם.

חכמת ע"ז וחכמת החשבון וכיו"ב הנמצאות בתורה - הן קדושה גמורה כשאר חלקי התורה. וזהו מקומם מצ"ע ובלמוד סתם.

(י) זה עתה ראיתי בצפנת פענח על הרמב"ם הל' ע"ז רפ"ב דאיסור קריאה בספרי ע"ז הוא רק בזמן קיום הע"ז ולא כשנעזבה (ועפמ"ש בירוש' פ"ג דע"ז) ולכן קרא הרמב"ם ספרי ע"ז.

וצע"ג דהרי בפירוש כתב במו"נ ח"ג פכ"ט דעדיין ישנם בקצה

הצפון ובהודו. ודוחק גדול לומר דבענין נעבד בכרך גדול דוקא -
וכל' הירוש'. עיי"ש בנ"כ. ובפרט, שכנודע, גם בימינו אלו ישנם
בהודו בכרכים גדולים כמה כתות עוע"ז הנ"ל, במקצת עניני' עכ"פ.
ואכ"מ.

(אגרת זו מיום י"ג מנ"א תש"ט נדפסה באג"ק ח"ג)

הוספה ג חומר האיסור בטלויזה

לפנינו קטע משיחה חריפה שדיבר הרבי נגד הצפייה
בטלויזיה ואחזקתה בבית:

בנוגע לטעלעוויזשען, ס'איז א פרצה גדולה שאין כמוה, אפילו
די גוים זיינען יעצט ארויס מיט א שטורעם געגען טעלעוויזשען,
וואס דאס מאשכט א תל פון די קינדער, און מען טראכט ווי דאס
צוריקציען ווי ווייט מעגליך.

ס'איז אך און וויי, אז די אידען דארפען זיך לערנען פון די גוים,
און בפרט וואס ס'איז געשעהן לעצטענס מיט די פיר אידישע
אינגלעך, און אנדערע ענליכע פאלען פון הרג'ענען און מארדען
מענטשען. אלע זיינען מודה אז איינע פון די סיבות אויף דעם איז
טעלעוויזשען און מואוויס, וואס מען קוקט זיך צו ווי מען הרג'עט
און מען שיסט זיך.

און נאך א זאך איז פאראן אין דעם, אפילו איינער וועט זיך
טראכטען, אז ער וועט קוקן נאר אויף די "פרומע" פראגראמען פון
טעלעוויזשען וואס מען מעג קוקען, איז וואס קענען די עלטערן
גאראנטירן פאר די קינדער אז זיי וועלען ניט קוקען אויף אנדערע
פראגראמען, וואס מען טאר ניט קוקען אויף זיי, מיט דער טענה,
אז אויב די עלטערען קוקען אויף טעלעוויזשען, מעגען זיי אויך

קוקען וואס זיי ווילען, ובפרט דא אין אמעריקע פאלגען ניט די קינדער אזוי די עלטערען.

און ווער קען דאס גאראנטירן פאר די עלטערען אליין, אז זיי וועלען ניט דורכפאלען אליין, היינט וועלען זיי קוקען אויף דעם פראגראם וואס מען מעג, און מארגען וועלען זיי כאפען א קוק א ביסעל אויף א צווייטען פראגראם, און ביסלעכווייז וועט ווערען אינגאנצן הותרה לו.

און בפרט "בהטענה": ווי איז געווען די וועלט מיט צען יאר צוריק, איידער ס'איז ארויס טעלעוויזשען? האט זיך ניט געפירט די וועלט די זעלבע זאך מיט אלע זאכען?

נאך א ריעותא וועט ארויסקומען פון דעם פאר אנדערע מענטשען, אז זיי וועלען וויסען אז פלוני בן פלוני האט א טעלעוויזשען, וואס ער גייס מיט א גאנצע בארד, און ער וועט דאך ניט וויסען, צי דארטען קוקט מען נאר אזעלכע פראגראמען וואס מען מעג קוקען, וועט ער קוקען אויף אלע פראגראמען, אפילו די וואס מען טאר ניט קוקען, אויף דעם ערשטנס היתר סמך.

דאס וואס מען פרעגט, פארוואס פלוני בן פלוני האט יע א טעלעוויזשען? און אויך ערליכע אידן און אפילו חסידישע אידען, זאל מען זיך פארקוקען אויף זיי.

דאס איז למשל ווי אין גשמיות זיינען דא רמ"ח אברים, זיינען ניט אלע אברים געזונט ביים מענטשען, בא איינעם איז דער כה הראי' שוואך, ביי א צווייטען אן אנדער אבר א. א.וו. וועט א מענטש זאגען, אז וויבאלד יענער מענטש איז קראנק אויף זיינע אויגען, וויל ער אויך קראנק ווערען אויף זיינע אויגען? און אזוי איז אויך ברוחניות, ס'איז ניטא קיינער וואס זאל זיין בשלימות, מען טוט וויפיל מען קען אין קיום התורה והמצות, איז צו וואס זיך אפלערנען פון יענעם ניט א גוטע זאך?

די אלע וואס האבען א טעלעוויזשען, וועט קיינער פון זיי ניט זאגען אז ער האט דאס געקויפט צוליב יראת-שמים ס'זאל אים צוקומען פון דעם, אדער מדות טובות.

יערער איינער האט א תירוץ אויף דעם, אדער צוליב א שטיק פארניטשער פאר'ן הויז אדער צוליב די ווייב, אדער ער זאגט, ער האט דאס געקראגען במתנה, זאל ער דאס ארריסווארפען?

אמאל פלעגט מען זיך היטען ניט פארביי גיין א קלייסטער, מען פלעגט גיין בעסער ארום, א מאמע פלעגט ניט לטזען איר קינד גיין נאענט צו א קלויסטער אדער צו זען א שתי וערב, און היינט דורך טעלעוויזשען בריינגט מען אריין אין הויז דעם קלויסטער, דעם גלח און דעם שתי וערב ר"ל.

א יונגער רב, גראדע א פיינער און א ירא שמים פון א פרומער ישיבה, האט דערציילט, טו ער הערט זיך צו און קוקט זיך צו אין טעלעוויזשען יעדען טאג פון 12 ביז 1 אזייגער, די צייט רעט א גלח, און פון דעם גלח'ס ספיטש לערענט ער זיך אויס וואס צו ריידען אויף דער בימה בא אים אין שול! ער האט דאס געזאגט מיט א תמימות און אויך געמיינט אז ער טוט דאס לשם שמים, כדי ער זאל האבען וואס צו ריידען אין זיין שול, און ער פילט אליין גארניט דעם גרויסען איסור אין דעם.

אמאל פלעגט מען זיך מוסר נפש זיין ניט צו הערען דעם גלח'ס רייד און היינט דורך טעלעוויזשען בריינגט מען אריין דעם גלח אין הויז, און מען לייגט דאס נאך אריין אין קדושה, לשם שמים.

דאס איז געווען דער דרך פון די ערשטע משכילים מיט זייער סיסמא: "יהודי בביתך ואדם בצאתך", וואס צווישען זיי זיינען געווען אויך רבנים מוסמכים.

הגם לכאורה וואס האט דאס ניט געטויגט? אין שו"ע שטייט ניט קיין איסור אויף דעם, מען דארף טאקע ניט גיין אין די גאסען

און שרייען איך בין פרום, איז וואס איז געווען דער איסור אין זייער סיסמא? אבער מ"מ האבען מיר געזען פון פראקטיק וואס ס'איז געווארען פון זיי? און פון זייערע קינדער און קינדס קינדער איז ניט געבליבען ביי זיי קיין זכר פון אידישקייט.

מען האט דערציילט וועגען א שוחט אין דער שטעטל ל. וואס האט אנגעטאן קאלאשען (ראבערס) האט מען אים אפגעזאגט פון שחיטה. הגם וואס איז די געווען דער איסור? דער ווער ליין איז אויך גענגען מיט קאלאשען, נאר איז יענער צייט פון דעם שוחט איז דאס נאך געווען נייעס און געטרגען נאר פון אידן וועלכע האבן זיך אנגעטן און געפירט זיך ווי די פריצים, אנטוילגענומען אין זייערע בעלער און הוליינקעס א.ז.וו. און אז איינער הט דאסאנגעטאן הט מען געוואוסט אז ער איז קאליע געווארען און דער סוף איז געווען: עס איז נתגלה געווארען אז ער איז קאליע און אויך זיין הויז.

אמאל איז געקומען אין ליובאוויטש צו זיין פאטער א איד און האט אים געפרעגט, א קונץ איז צו זיצען אין ליובאוויטש, פארמאכט ביי זיך אין צימער און זיין א ערליכער איד? אין פעטערבורג און גיין אין גאס און דאן ניט זינדיגען, דאס איז א זאר: זאגט ער ווייטער, און דאס איז אויך ניט קיין קונץ, זיין אין פעטערבורג און אריינגייען אין טיטער און זיצען מיט פארמאכטע אויגען, און ניט זינדיגען, דאס איז א זאך, זאגט דער איד ווייטער, און דאס איז אויך ניט גענוג, זיצען אין א פעטערבורגער טיאטער מיט אפענע אויגען און דאן ניט זינדיקען, דאס איז א זאך, זאגט דער איד ווייטער, און דאס איז נא אויך ניט גענוג, אריין גיין אין טיאטער און צוגיין נאענט צו דעם סטיידזש (בימה) וואו די ארטיסטען שפילען, און דאן ניט זינדיגען, אט דאס איז א גרויסע זאך, און אזוי האט ער אויסגערעכנט א גאנצען צעטעל, מען קען זיך שוין אליין פארשטעלן ווי אזא חשבון קאן פארפירען דעם מענטשען אין שאול תחתית.

איר זאלט'זען מתקן זיין די ענינים ביי אייך אין שטאט, און איר

החינוך על טהרת הקודש - אבןאבן אבןאבן

70

קאנט אפילו אנהויבן דאס אין נ. י. וויילע דא מאנט זיך גאר שטארק
די ענינים צו מתקן זיין.

(משיחת אדר"ח אלול, ה'תשי"ד)

הוספה ד

חינוך ללא חיות לא-טהורות

לפנינו שיחת כ"ק אדמו"ר שליט"א בהתוועדות כ"ף מר - חשון ה'תשד"מ, אודות חשיבות החינוך ללא חיות בלתי-טהורות. תרגום חופשי על פי השיחה שהוגהה על ידי הרבי.

א. כאן המקום לעורר אודות ענין נוסף - ובהקדים:

מבואר בכמה ספרים¹ ע"ד הפעולה שנפעלת באדם ע"י הראי' וההסתכלות², הן הפעולה לטוב - ע"י הראי' וההסתכלות בצורות קדושות וכיו"ב³, והן הפעולה למוטב - ע"י הראי' וההסתכלות⁴ בצורות של בע"ח טמאים וכיו"ב⁵.

ומפרשים שם. בספרי גדולי ישראל הדנים בזה (חזה"ל שער היחוד פ"ו ואילך. שער הבחינה פ"א ואילך. ועוד). וראה ספר החקירה להצ"צ כג, ב ואילך (ובקיצור - שם ה, א). יהל אור עה"פ מה רבו וגו'.

ועפ"ז מובן ההליכה לגן חיות וכיו"ב, ואין לזה סתירה מהמדובר בפנים.

(5) ומה שמצינו בכו"כ בתי כנסיות ציורי פני ארי' ופני נשר על הפרוכת דארון הקודש ועל המעיל וכתר דס"ת - הרי הכוונה בזה, כפשוט, להזכיר ע"ד הכרח התפלה ועבודת האדם לה' באופן דגבור כארי כו' - כהתחלת הריש טושו"ע ודאדה"ז (מהדו"ב) או"ח (ממשנה ספ"ה דאבות). ואולי י"ל - ע"ד

(1) קב הישר פ"ב.

(2) ראה גס קונטרס העבודה פ"ב.

(3) ראה גם מדבר קדמות (להחיד"א) ערך ציור. ובהנסמן בריש ס' תולדות אדם (לר' ראובן מרגליות - לעמבערג, תער"ב. דפוס צילום אה"ק, תש"מ).

(4) משא"כ כדי לברך משנה הבריות וכיו"ב (טושו"ע או"ח סרכ"ה ס"ח ואילך. וש"נ). [ולמעשה מקב הישר שם, שגם כשרואה בריות משונות בכדי לברך משנה הבריות - לא יראה בהם כי אם דרך עראי כו"י].

ולכאורה עד"ז - להתבוננות במה רבו מעשיך גו' - ועינין תהלים קד ובמדרשים

וע"פ מש"נ⁶ "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" - מובן, שענין זה צריך להיות בהדגשה יתירה בנוגע לילדי ישראל בגיל החינוך⁷, מכיון שכל הענינים הנחקקים במחשבתם (ע"י ראי' והסתכלות כו') בהיותם בגיל החינוך, יש להם פעולה והשפעה על כל משך החיים - "גם כי יזקין".

וכמנהג ישראל שכאשר התינוק יוצא לאויר העולם - תולים מסביבו ומקיפים אותו בעניני קדושה, "שיר המעלות" וכו'. ומזה מובן גם לאידך - ההשתדלות שהתינוק לא יסתכל בצורות טמאות.

ב. ענין זה - השפעת הראי' וההסתכלות בב' הכיוונים - יש לו מקור גם בנגלה דתורה, עד להלכה:

מפורש בשו"ע⁸: "ויש לנשים ליזהר כשיוצאות מן הטבילה . . . שלא יפגע בה תחילה דבר טמא [כגון כלב או חמור⁹] . . . ואם פגעו

ותורה) שצריך להשתדל בזה וכו'.

יתרה מזה מצינו - שהרמב"ם צייר מנורה בת ז' קנים וכפתורי' גביעי' (ולא שהורה לקטן איך לציירה - מדלא הזכיר זה). ואכ"מ.

ולהעיר שכו"כ אישים הי' בחותם (וכיו"ב) שלהם צורת ארי'.

(6) משלי כב, ו.

(7) ראה רוקח הל' שבועות סרצ"ו: מכסין הנער שלא יראה כלב ביום שמחנכין אותו לאותיות הקודש.

(8) רמ"א יו"ד סו"ס קצח. משערי דורא סוף הל' גדה (ס"ג). רוקח וכל בו הל' גדה. וראה ש"ך יו"ד שם.

ובמדרש אלה אזכרה (אוצר מדרשים - אייזנשטיין ח"ב ע' 441) (ובשערי דורא שם) הובא מעשה רב בזה באמו של ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול שחזרה וטבלה "פ' פעמים".

(9) ש"ך שם.

המרכבה שבה פני ארי' לפני נשר*. ולהעיר מהקושיא והביאור בחסידות (תו"א מג"א צג, סע"ג. ובכ"מ) מדוע הארי' והנשר שבמרכבה - להבדיל כו' חיות טמאות הן למטה בעוה"ז כו'.

ובנוגע הציורים דחיות טמאות על כמה מהדגלים דהשבטים (במדב"ר פ"ב, ז) - מבואר שם, שכל ציור הי' קשור עם תכונות השבט, ומוכרח לשבט זה דוקא ציור דחי' מסוימת (נחש וכיו"ב).

(*) וראה ב"י לטור יו"ד סקמ"א ד"ה כתב. ודחה שם דעת האוסרים לצייר צורת ארי' כו' בביהכ"ס. ומסיים שם שכל הפוסקים מתירים לעשות כן "אפילו לכתחילה". וראה שו"ת אבגת ויכל (להב"י) סי' סו.

וכיון שיש חילוקי דיעות בזה - לכן כתיב בפנים רק "אולי י"ל ע"ד המרכבה כו" - כי לסברא האי' שבפנים ההערה (להזכיר ע"ד הכרח התפלה כו') כל הנושאים ושיעורו כן מטעם זה, ה"ז מותר לכולי עלמא, כי הצורה מצ"ע אינה שלימה וכו' והכוונה ה"ה למשנה אבות - רצוי' נכונה שה"ז הוראה בעבודת השם (תפלה

בה דברים אלו, אם היא יראת שמים תחזור ותטבול" [ועד למנהגן של נשים צדקניות שחזרו וטבלו גם כאשר פגעו בדבר טמא לאחרי יציאתן מבנין בית הטבילה] - כי הראי' בדברים אלו יש לה השפעה בלתי-רצוי' על מציאותו של הולד:

ולאידך - הראי' וההסתכלות בדבר קדוש (בעת היציאה מהטבילה) פועלת לטובה בנוגע לצורת הולד.¹⁰

ג. ע"פ האמור לעיל אודות גודל הפעולה שע"י הראי' - מובן, שכאשר נותנים לתינוק צעצוע בדמות בעל-חי (מאיזה טעם שיהי', מפני שהוא ילד קטן) - יש להשתדל לבחור צעצוע שהוא בדמות בעל-חי טהור, בהמה טהורה, עוף טהור, דג טהור, וכיו"ב.

ועד"ז כאשר הילד מתבגר ומתחיל ללמוד צורת האותיות, שאז מראים לו ציורים מסויימים כדי להקל בתפיסת צורת האותיות - יש להשתדל שבעלי- החיים שבציורים אלו יהיו רק בעלי-חיים טהורים. ולדוגמא: כאשר מציירים לילדים אות אל"ף בדוגמת אדם הנושא שני דליי מים (א' מלמעלה וא' מלמטה^{10*}), וכדי להמחיש יותר את הציור - מציירים נהר עם דגים, ועל שפת הנהר - חתול וכיו"ב, ישתדלו "לזרוק" את ה"חתול"... ולצייר במקומו בהמה או חי' טהורה. וכיו"ב בשאר ציורים¹¹.

ה"ז לימוד ופני' התורה, כפשוטו. [יתרה מזו - להזכיר התחלת טוש"ו ע (ומשנה דאבות) מציירים ארי' וכיו"ב. ואין מסתפקים בציור צבי (כנ"ל הערה 5)]
וכפי שכבר כתב מלמד תינוקות הכי מפורסם - רש"י (שמיני יא, ב): "זאת החי' אשר תאכלו גו' לא תאכלו" - "מראה" החי' שלא תאכלו. ובהדגשה (דלכאורה מיותר להראות החיות שלא תאכלו כיון שהראה כל הנאכלות).

10) ראה מדרש ושערי דורא שם ע"ד דיוקנו של ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול שנפעל ע"י ראיית אמו. וראה ברכות כ, א, הובא בשערי דורא שם): ר' יוחנן כו' מסתכלין בי ונהוי להו זרעא דשפירא כוותי.

10*) ראה לקו"ד ח"ד תרמא, א.

11) ההוראה בפנים היא לא בנוגע לציורים דבהמות וחיות טמאות המדוברות בתנ"ך ומדרז"ל - שמלמדי תינוקות וכיו"ב מציירים עבור התינוקות ככדי להקל לימודם כו'. או כשמעתיקים סיפור מתנ"ך ומדרז"ל, שאז

וכמו כן מובן בנוגע להו"ל דחוברות וכיו"ב שיש בהם ציורים ותמונות של בעלי-חיים [ועאכו"כ בנוגע לחוברות המיועדות לילדים בגיל החינוך] - שיש להשתדל שישתמשו בציורים של בעלי-חיים טהורים דוקא.

ישנו אמנם "מנהג המדינה" לקשר ענינים מסויימים עם ציור של .. "עכבר" (!), או חי' שאינה טהורה (שאינן כאן המקום להאריך כזה), ולדאבוננו, חדר הדבר גם בחוברות ועיתונים שבשאר הפרטים הם על טהרת הקודש, אלא שמפני סיבה שונה ומשונה שאינה מובנת כלל, לא שמו לב (עכ"פ - עד עתה) שיש להשתדל שיהודי (ובפרט ילד קטן) יראה רק דברים טהורים - אכל אעפ"כ, מובן ופשוט שאין צורך ב"מסירת נפש" כדי לבטל מנהג ורגילות זו, אלא יכולים לפעול בנקל ובנקל דנקל שמכאן ולהבא יהיו כל עיטורי הציורים בחוברות כו' - מדברים טהורים בלבד.

(ולהזהר שלא לעשות מזה ענין של "נצחון", לבוא ולומר ש"תפסו" אותו, ו"מצווים" עליו לשנות את רגילותו, כי - מלבד השאלה מי הוא לצוות עליו, הרי - עי"ז "מכריחים" אותו, כביכול, שיהי' "חייב" להראות שהוא אדם גדול ולכן מתנהג הוא להיפך! ... והעצה לזה - לדבר עמו באופן כזה (וה"ז אמתו של הענין) שאין זה ענין חדש, אלא כך מובא בספרים, ולכן, יכול כאו"א לעיין בעצמו בספרים אלו, ואז יהי' הדבר "תורתו"! ועד"ז בשאר עניני הוכחה).

ד. וי"ל שענין הנ"ל (לראות רק דברים טהורים וקדושים), מודגש ביותר כאשר נמצאים בעקבתא דמשיחא - שאז צריכים להתכונן למעמד ומצב דלעתיד לבוא:

לעתיד לבוא יקויים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"¹², ביטול והעברת כל הענינים שהם היפך הטהרה. ולכן, כאשר נמצאים

בעקבתא דמשיחא, שאז צריכים "לטעום" מהענינים דלעתיד לבוא, "טועמי" ¹³ חיים זכו" ¹⁴ - צריכים להשתדל שההנהגה תהי' "מעין" ובדוגמת היעוד ד"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לפעול בכל מקום האפשרי שישתמשו אך ורק בציורים טהורים, ויתירה מזו - על טהרת הקודש.

ויה"ר שעי"ז נזכה בקרוב ממש למעמד ומצב שיתרבו "מי הדעת הטהור" כמ"ש הרמב"ם בסוף הל' מקוואות שזוהי הכוונה דטבילה במים כו'], ותתרבה הטהרה, ובמילא - "תרבה הדעה והחכמה כו' ¹⁵ - תרבה החכמה, הבינה והדעת, עדי קיום היעוד "מלאה" ¹⁶ הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" ¹⁷, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת כף מרחשון, ה'תשד"מ התוועדיות תשד"מ ח"א ע' 487)

(15) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.
 (16) ישעי' יא, ט.
 (17) רמב"ם שם. סוף הל' מלכים.

(13) ראה מג"א או"ח סר"נ סוסק"א. שו"ע
 אדה"ז שם ס"ח (מפע"ה שער יח רפ"ג.
 שעה"כ ענין טבילת ערב שבת).
 (14) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282. ועוד.

הוספה ה צניעות האשה

מענות כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות החשיבות בתלבושת צנועה של המורים/ות במוסדות, וכן אודות אורך השמלות.

תלבושת המורות - סימן חיצוני על הנעשה בפנים

... במ"ש אודות הענינים שלא נכללו בהערכת מורים/ות הנה תלבושת המורות נוגעת ביותר כמובן ולא רק בכתות הגבוהות אלא אפילו בכתות הנמוכות ויש לשום לב לזה ביותר ובפרט ע"פ המסופר שבעיירה אחת בימי הצמח צדק העבירו שו"ב ממשרתו בשביל שלבש קאלאשען, דפשיטא שאין איסור בלבישת קאלאשען אלא שהוא סימן חיצוני על הנעשה בפנים וד"ל...

(אגרת זו מיום כ"ז תמוז, תשי"ד נדפסה באג"ק חלק ט)

אורך השמלות

... ובקשר להשאלה ששאלוני כמה וכמה בנוגע לאורך השמלות, ידועה דעתי בזה שמדה השווה לכל נפש (בנות ישראל תחיינה) ובכל מקום היא שתהיינה הברכים מכוסות אפי' כשעת ישיבה.
הכתוב לעיל הוא, כאמור, דבר השווה ולכל הפחות.

77

החינוך על טהרת הקודש - אמונה ואמונה

אבל מפני שישנם מקומות שהנ"ל אינו מספיק, שהרי בעיני צניעות וכיוצא בזה, נוסף על גדרי הצניעות שאין לשנותן בכל מקום, ישנם גם כן פרטים התלויים כמנהג המקום - תלויים להחמיר, אבל לא להקל, כמובן - הנה בזה על כל רב ומורה הוראה במקום לברר ולהורות בנוגע למעשה בפועל.

ועוד להוסיף, וגם זה עיקר, שהמוכרח להחמיר בהתאם לתנאי המקום, לאו דוקא הפירוש שהוא חומרא בעלמא, כי אפשר גם כן שמפני תנאי המקום, הרי - מן התורה אסור הדבר. ובכמה ענינים מצינו כיוצא בזה...

(אגרת זו מיום י"ג חשוון תשל"ב
נדפסה בשערי הלכה ומנהג ח"ד ע' קמה)

